

Valintojen Suomi

Kansliapäälliköiden pääviestit hallitusvaihdokseen

Valtioneuvoston julkaisu 2026:48

Valintojen Suomi

Kansliapäälliköiden pääviestit
hallitusvaihdokseen

Kansliapäälliköt

Valtioneuvosto Helsinki 2026

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvosto

Valtioneuvoston kanslia

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-383-139-1

ISSN pdf: 2490-0966

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2026

Valintojen Suomi Kansliapäälliköiden pääviestit hallitusvaihdokseen

Valtioneuvoston julkaisu 2026:48

Julkaisija Valtioneuvosto

Yhteisötekijä Kansliapäälliköt

Kieli suomi **Sivumäärä** 52

Tiivistelmä Valintojen Suomi on ministeriöiden ylimmän virkamiesjohdon yhteinen näkemys. Sen tavoite on tukea seuraavan hallituksen strategiaa tunnistamalla keskeisiä yhteiskuntapoliittisia haasteita ja tarjoamalla niihin mahdollisia ratkaisujen suuntia. Tarkastelun aikajänne on kaksi vaalikautta.

Puheenvuoron alussa käydään läpi neljä keskeistä hallituspolitiikan reunaehto tai painetta, jotka ovat globaali epävakaous, ilmastonmuutos ja luontokato, väestö- ja aluerakenteen muutos sekä julkisen talouden epätasapaino. Niiden jälkeiset luvut keskittyvät kansliapäälliköiden tunnistamiin keskeisiin päämääriin: luottamukseen, turvallisuuteen ja kestäväan kasvuun. Puheenvuorossa esitetään yhteensä 31 ratkaisujen suuntaa.

Luottamus Suomen tulevaisuuteen on kaikkiin raportin teemoihin liittyvä, keskeinen menestystekijä. Epävarmoina aikoina luottamus uhkaa rapautua. Tilanteen hallintaa tukee, että Suomen poliittisella johdolla on oikea tilannekuva ja uskottava etenemissuunnitelma.

Asiasanat hallitusohjelmat, strateginen johtaminen, tulevaisuus, valtioneuvosto, ennakointi

ISBN PDF 978-952-383-139-1 **ISSN PDF** 2490-0966

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-139-1>

Valmöjligheternas Finland Kanslichefernas huvudbudskap inför regeringsskiftet

Statsrådets publikationer 2026:48

Utgivare Statsrådet

Utarbetad av Kanslicheferna

Språk finska

Sidantal 52

Referat Valmöjligheternas Finland är ministeriernas högsta tjänstemannalednings gemensamma ståndpunkt. Dess mål är att stödja nästa regerings strategi genom att identifiera viktiga samhällspolitiska utmaningar och erbjuda möjliga lösningar på dem. Granskningen sträcker sig över två valperioder.

Inledningsvis behandlas fyra centrala yttre villkor eller påfrestningar för regeringspolitiken, nämligen den globala instabiliteten, klimatförändringen och förlusten av biologisk mångfald, förändringarna i befolknings- och regionstrukturen samt obalansen i den offentliga ekonomin. Kapitlen som följer därefter fokuserar på viktiga mål som kanslicheferna identifierat: förtroende, säkerhet och hållbar tillväxt. Sammanlagt presenteras 31 förslag på lösningar.

Förtroende för Finlands framtid är en viktig framgångsfaktor som ingår i samtliga teman i rapporten. I osäkra tider finns det risk för att förtroendet förvittrar. Det blir lättare att hantera situationen om den politiska ledningen i Finland har en korrekt lägesbild och en trovärdig färdplan.

Nyckelord regeringsprogram, strategisk ledning, framtiden, statsrådet, framsyn

ISBN PDF 978-952-383-139-1

ISSN PDF 2490-0966

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-139-1>

Finland's Choices

Key messages from the permanent secretaries to support the change of government

Publications of the Finnish Government 2026:48

Publisher Finnish Government

Group author Permanent Secretaries

Language Finnish **Pages** 52

Abstract Finland's Choices presents the shared views of senior public officials across ministries. Its objective is to support the next government's strategy by identifying key policy challenges and outlining possible approaches to solutions. The timeframe considered spans two parliamentary terms.

The opening chapter reviews four major limiting factors or pressures affecting government policies: global instability, climate change and biodiversity loss, changes in demographics and regional structure, and imbalances in general government finances. The subsequent chapters focus on the key goals identified by the permanent secretaries: trust, security and sustainable growth. The report outlines a total of 31 possible approaches to solutions.

Trust in Finland's future is an important success factor underpinning all the themes discussed in the report. Uncertain times can undermine this trust. An accurate situational picture and a credible roadmap support Finland's political leadership in managing the situation.

Keywords government programmes, strategic management, future, government, foresight

ISBN PDF 978-952-383-139-1 **ISSN PDF** 2490-0966

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-139-1>

Sisältö

Tiivistelmä	7
1 Johdanto ja toimintaympäristön reunaehdot	13
1.1 Johdanto	13
1.2 Toimintaympäristön paineet ja niistä nousevat ratkaisujen suunnat	15
1.2.1 Globaali epävakaus korostaa kansainvälistä vaikuttamista.....	15
1.2.2 Ilmastonmuutoksen ja luontokadon kiihtyminen luo paineita lisätoimille ja sopeutumiseen	18
1.2.3 Väestö- ja aluerakenteen muutos edellyttää uudistuksia	21
1.2.4 Julkisen talouden tasapainotus vaatii vaikeita valintoja.....	23
2 Luottamus on keskeinen tekijä kansallisen menestyksen rakentamisessa	26
2.1 Luottamuksen rakentaminen ja informaatioympäristö	27
2.2 Julkisten palveluiden kokonaisuus	29
2.3 Poliittikkavalmistelun edellytykset.....	31
3 Turvallisuus on taattava kaikissa olosuhteissa	34
3.1 Kokonaisturvallisuus ja kriisinkestävyys	34
3.2 Puolustus ja kokonaismaanpuolustus	37
4 Hyvinvointi ja julkinen talous edellyttävät kestäväää kasvua.....	40
4.1 Osaavan työvoiman saatavuus sekä TKI	40
4.2 Murrokselliset teknologiat, kasvualat ja -yritykset sekä pääomien saatavuus.....	45
4.3 Puhdas, vihreä siirtymä	47
5 Koonti ratkaisujen suunnista	51

TIIVISTELMÄ

Vuonna 2026 Suomi, osana Pohjoismaita, on yksi maailman menestyneimmistä maista lukuisilla mittareilla. Toimintaympäristössämme on kuitenkin useita samanaikaisesti vaikuttavia paineita, joita tulevat hallitukset eivät voi sivuuttaa. Hyvän tilanteen ylläpitäminen edellyttääkin myös vaikeita poliittisia valintoja. Valintojen paineesta huolimatta Suomella on lukuisia vahvuuksia. Jotta Suomi olisi jatkossakin yksi maailman parhaista maista, on keskeistä tulevaisuususkon vahvistaminen, tilanteen hallinta ja pidemmän aikavälin tavoitteet.

Tämä puheenvuoro on ministeriöiden ylimmän virkamiesjohdon yhteinen näkemys. Sen tavoite on tukea seuraavan hallituksen strategiaa tunnistamalla keskeisiä yhteiskuntapoliittisia haasteita ja tarjoamalla niihin mahdollisia ratkaisujen suuntia. Tarkastelun aikajänne on kaksi vaalikautta, minkä vuoksi puheenvuorossa ei käsitellä suhdanneluonteisia kysymyksiä.

Puheenvuoron alussa käydään läpi neljä keskeistä hallituspolitiikan reunaehto- tai painetta, jotka ovat globaali epävakaus, ilmastonmuutos ja luontokato, väestö- ja aluerakenteen muutos sekä julkisen talouden epätasapaino. Pääluvut 2–4 puolestaan keskittyvät kansliapäälliköiden tunnistamiin keskeisiin päämääriin: luottamukseen, turvallisuuteen ja kestäväan kasvuun. Puheenvuorossa esitetään yhteensä 31 ratkaisujen suuntaa, jotka on koottu lukuun 5.

Kansainvälinen järjestelmä on muuttunut perustavanlaatuisesti. Elämme **globaalin epävakauden** aikaa, jossa epävarmuudet ovat suuria. Epävakaus kasvattaa muihin mainittuihin reunaehtoihin liittyviä riskejä. **Hallituksen politiikan valmistelussa keskeinen näkökulma on, että epävakaus vaikuttaa kaikkiin politiikkalohkoihin**, eikä sitä voida enää rajata vain ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Ratkaisujen suunniksi ehdotetaan muun muassa seuraavia (katso myös luvut 1.2, 2–4):

- Suomen on hyvä rakentaa tulevaisuuttaan kansainvälisestä yhteistyöstä hyötyvänä avoimena ja innovatiivisena Pohjoismaana. Kumppanuuksia on rakennettava myös perinteisten viiteryhmiä ulkopuolella nousevien alueellisten vaikuttajavaltioiden kanssa. Samat maat voivat tapauskohtaisesti olla sekä kumppaneita että kilpailijoita riippuen sektorista, politiikkakysymyksestä tai hankkeesta.
- Suomi tarvitsee selkeän tahtotilan EU:n tulevaisuudesta sekä toimintamallin unionin asialistaan vaikuttamiseksi. Suomi pyrkii osallistamaan vahvaa ja yhtenäistä Euroopan unionia. Suomen kannalta tärkeitä kysymyksiä ovat erityisesti turvallisuus ja puolustus, laajentumisen nopeuttaminen ja integraation mahdollinen eritahtisuus sekä talouden ja kilpailukyvyä edistäminen.

Ilmastonmuutos ja luontokato etenevät nopeasti. Sään ääri-ilmiöt, ekosysteemien heikentyminen ja mahdolliset ilmaston keikahduspisteet luovat merkittäviä riskejä Suomessa ja globaalisti. Nykyisillä toimilla Suomi ei ole saavuttamassa hiilineutraaliustavoitettaan eikä kansainvälisiä tai EU-velvoitteitaan. Tämä johtuu erityisesti maankäyttösektorin heikentyneistä hiilinieluista ja luonnon tilan heikkenemisestä. **Lisätoimia tarvitaan kaikilla sektoreilla, ja ne voivat luoda samalla mahdollisuuksia.**

Ratkaisujen suunniksi ehdotetaan muun muassa seuraavia (katso myös luvut 1.2 ja 4.3):

- Aiemmasta käytännöstä poiketen ilmasto- ja luontotavoitteiden mukaiset hallituksen keskeiset pitkän ajan politiikkalinjat sekä keskeiset toimet sovitaan jo hallitusneuvotteluissa, jotta tavoitteet ja toimet olisivat linjassa ja toimeenpanolle jää aikaa.
- Ilmastonmuutokseen ja luontokatoon sopeutumisen merkitys on kasvanut ja niihin liittyvät riskit lisääntyneet. Hallitus käynnistää valmistelun, jossa arvioidaan vaihtoehtoja laajamittaisten riskien kustannusten kattamiseksi, esimerkiksi rahastoratkaisujen avulla.

Väestörakenteen muutos ja alueellinen keskittyminen kasvukeskuksiin ovat pitkäkestoisia trendejä. **Julkisten palveluiden kokonaisuuden** sekä hallinnon ja kunta- ja aluerakenteen, mukaan lukien hyvinvointialueet, tulevien **uudistusten valmistelussa on välttämätöntä huomioida, millaiseksi Suomen väestöjakauma kehitystrendien valossa muodostuu 2050-luvulla ja sen jälkeen.** Alueiden välinen, mutta myös sisäinen, eriytyminen on merkittävä kehityskulku. Keskeinen väestörakenteeseen liittyvä epävarmuus koskee maahanmuuttoa, jolla on vaikutusta työvoiman saatavuuteen.

Ratkaisujen suunniksi ehdotetaan muun muassa seuraavia (katso myös luku 2 ja luku 4.1):

- Kuntien määrää on välttämätöntä vähentää ja/tai harkita yhtenäiskuntamallista luopumista sekä kuntien tehtävien eriyttämistä. Parlamentaarisen kuntien tulevaisuutta pohtivan työryhmän tulokset huomioidaan jatkovalmistelussa.
- Maahanmuuton keskeinen merkitys kansantaloudelle korostaa tarvetta johdonmukaiselle maahanmuuttopolitiikalle. Suomessa on tarpeen sopia maahanmuuttopolitiikan päälinjoista.

Keskeisin reunaehto, johon Suomen hallitus voi suorimmin vaikuttaa, on **julkisen talouden epätasapainon** korjaaminen. Sopeutustarve vuoteen 2031 mennessä on finanssipoliittisen parlamentaarisen työryhmän asettaman alustavan tavoitteen pohjalta noin **8–11 miljardia euroa**. Julkisen talouden sopeutustoimien valmistelussa on tärkeää vaalia tietoperustaisuutta ja laajaa vaikutusten arviointia, jotta vältetään ei-toivottuja vaikutuksia, kuten kustannusten siirtymistä.

Sopeutustarpeen mittakaavasta johtuen ehdotetaan muun muassa seuraavia ratkaisujen suuntia (katso myös luku 1.2 ja pääluvut):

- Hallitusohjelmassa linjataan julkisen hallinnon ja julkisten palveluiden kokonaisuuden uudelleenmäärittelyn keskeiset periaatteet. Nykyistä julkisten palveluiden kokonaisuutta ei ole mahdollista ylläpitää, vaan julkinen hallinto ja julkisten palveluiden kokonaisuus on mukautettava julkisen talouden reunaehtoihin. Keskeiset valinnat liittyvät julkisesti hoidettaviin tehtäviin, palvelutasoon ja laajuuteen.

teen, julkisen ja yksityisen vastuun rajankäyntiin sekä rahoitusmuotoihin. Välttämättömästä sopeutuksesta huolimatta keskeisimmät hyvinvointiyhteiskunnan palvelut on edelleenkin mahdollista taata.

- Mahdolliset lisäpanostukset joudutaan rahoittamaan ensisijaisesti uudelleenkohdennuksilla kehysten puitteissa. Mutta vaikka lisärähdä tekemisen aika on ohi, tekemisen aika ei ole. Uudelleenkohdennusvaraa voidaan järjestää sopimalla hallitusneuvotteluissa julkisen talouden tasapainottamisen edellyttämiä suuremmista säästöistä tai veronkiristyksistä. Ministeriöt ovat sitoutuneita jatkaamaan sopeuttamissuunnitelmien toteuttamista ja toimeenpanemaan parlamentaarista sopimusta julkisen talouden kestävyysaseman parantamisesta. Tulojen lisäämistöimii ja menöjien sopeuttamistöimii tarkastellaan kokonaisuutena poikkihallinnollisesti ja niiden vaikutuksia arvioidaan. Valtioneuvostossa pitää yhteisten tavoitteiden lisäksi olla yhteisesti sovittu näkemys tavoista ja keinoista, joilla sopeutustöimii tehdään, valmistellaan ja arvioidaan. Vaikutusten julkiseen talouteen tulisi realisoitua pääosin alkavan vaalikauden aikana. Osa syntyvästä finanssipoliittisesta liikkumatilasta on mahdollista kohdentaa uudistusten tekemiseen ja säästöistä mahdollisesti syntyvien pitkänaikavälin haittojen vähentämiseen.

Luottamus myönteiseen tulevaisuuteen on keskeinen yksilöitä ja yhteiskuntaa eteenpäin vievä voima. Tilanne luottamuksen osalta on maassamme heikentynyt. Luottamuksen vaaliminen on kuitenkin erityisen tärkeää tilanteessa, jossa edessä on vaikeita valintoja. Ilman sitä riskinä on yhteiskunnallisten jakolinjojen ja polarisaation syveneminen, mikä heikentää yhteiskunnan yhtenäisyyttä ja vaikeuttaa tarvittavien muutosten toteuttamista. Suomella ja suomalaisilla on kaikki edellytykset menestyä erinomaisesti myös tulevaisuudessa. Luottamusta koskevassa luvussa on tarkasteltu erityisesti luottamuksen rakentamista ja informaatioympäristöä, julkisten palveluiden kokonaisuutta sekä politiikkavalmistelun edellytyksiä.

Luottamuksen osalta keskeisiä ratkaisujen suuntia julkisten palveluiden kokonaisuuden uudelleen määrittelyn lisäksi ovat mm. (katso luku 2):

- Nostetaan luottamus, osallisuus ja tulevaisuudenusko kokonaisvaltaiseksi strategiseksi tavoitteeksi, erityisesti nuoret huomioon. Aiheen merkitys korostuu julkisen talouden tasapainotuksessa.
- Mis- ja disinformaation muodostamat haasteet demokratian toimivuudelle ovat kasvaneet. Keskeiset valinnat liittyvät siihen, miten painotetaan keskenään esimerkiksi kansalaisten erilaisten medioiden lukutaitoa, sääntelyä tai institutionaalisia ratkaisuja.
- Toteutetaan hallintorakenteiden arviointi ja uudistus, jossa haetaan myös vaikuttavampia ja tehokkaampia tapoja tuottaa julkisia palveluita esimerkiksi uusien teknologioiden, kuten tekoälyn, avulla. Tekoälyn hyödyntämiseen on tartuttava kunnianhimoisesti. Aiemmin mainitun kuntia koskevan tarkastelun lisäksi tulisi selkeyttää valtionhallinnon virastorakennetta.
- Päätöksenteon tietopohjassa tärkeässä roolissa ovat kattavat vaikutusarviointit sekä strategisen ennakointi-, tilannekuva- ja vaikutusarviointikyvykkyyden vahvistaminen laaja-alaisissa ja poikkihallinnollisissa kysymyksissä.
- Hyvän säädösvalmistelun edellytykset on turvattava myös julkisen talouden sopeuttamispaineissa. Säädösvalmistelun eheyttä ja laatua edistäisi, että valmistelua tehtäisiin riittävän laaja-alaisissa kokoonpanoissa ja että roolitus virkavalmistelun ja poliittisen päätöksenteon välillä olisi selkeämpi. Säädösvalmistelussa uutena edellytystekijänä on digitaalisten työvälineiden, kuten automaation ja tekoälyn, hyödyntäminen riittävän valmisteluajan ja osaamisen rinnalla.

Turvallisuus on noussut aiempaa keskeisempään rooliin kansallisen politiikan agendalla, eikä se rajoitu perinteiseen puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaan. Globaali epävakaus ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa eivät ole ainoita ajureita. Merkittäviä kysymyksiä liittyy huoltovarmuuteen, talouteen, digitalisaatioon, teknologiaan ja ympäristöön. Turvallisuuden pääteemassa on tarkasteltu erityisesti kokonaisturvallisuutta ja kriisinkestävyyttä, sekä puolustusta ja kokonaismaanpuolustusta esittäen mm. seuraavaa (katso luku 3):

- Muodostetaan pidemmän aikavälin ylivaalikautinen ja poikkihallinnollinen näkemys yhteiskunnan varautumisen priorisoitavista painopisteistä. Muutokset uhkaympäristössä, väestörakenteen muutos, polarisaatiokehitys ja julkisen talouden sopeutustarve edellyttävät ennakoivaa kykyä tunnistaa katvealueita ja nousevia turvallisuushkia.
- Varmistetaan puolustuksen kehittämiseksi vaalikaudet ylittävä parlamentaarinen tuki. Tehty valinta puolustusmenojen kasvattamiseksi edellyttää parlamentaarista tukea vallitsevassa julkisen talouden tilanteessa.

Pääteemoista viimeinen käsittelee **kestävää kasvua**, johon liittyy erityisen paljon mahdollisuuksia Suomelle. Lyhyellä aikavälillä nopeutuvakaan talouskasvu ei ratkaisisi julkisen talouden sopeutustarvetta, mutta kasvutoimet ovat pidemmällä aikavälillä keskeisessä roolissa hyvinvoinnin mahdollistajana. On tärkeää, että talousjärjestelmä toimii maapallon kantokyvyn rajoissa. Kestävän kasvun pääteemassa on tarkasteltu sekä kasvun edellytyksiin että kasvun lähteisiin liittyviä ratkaisuja, joita ovat: osaavan työvoiman saatavuus ja tutkimus, kehittämis- ja innovaatiotoiminta (TKI); murrokselliset teknologiat, kasvualat ja pääomien saatavuus; sekä puhdas, vihreä siirtymä. Keskeisiä ratkaisujen suuntia ovat muun muassa seuraavat:

- Uudistetaan koulutusta sekä jatkuvaa oppimista, jotta koulutus- ja osaamistasoa saadaan nostettua. Lisätään yksityistä, eurooppalaista ja kansainvälistä rahoitusta julkisen rahoituksen rinnalle.
- Uudelleen kohdennetaan TKI-rahoitusta erityisesti innovaatioita ja kasvua tukevasti.
- Hyödynnetään ja kehitetään murroksellisia sekä muita uusia teknologioita ja kasvualoja sekä vahvistetaan niihin liittyvää osaamista kasvun mahdollistajina niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla.
- Hyödynnetään paremmin markkinamekanismeja ja edistetään johdonmukaisuutta kansallisella, EU- ja kansainvälisellä tasolla ilmasto- ja luontopolitiikassa investointien tueksi.

1 Johdanto ja toimintaympäristön reunaehdot

1.1 Johdanto

Vuonna 2026 Suomi, osana Pohjoismaita, on yksi maailman menestyneimmistä maista. Monissa kansainvälisissä vertailuindekseissä ja maakuvatutkimuksissa sijoitumme erittäin korkealle. Suomen yhteiskunnan vahvuus perustuu muun muassa toimivaan demokratiaan, vakaaseen oikeusvaltioon, sivistykseen, hyvään hallintoon sekä yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon.

Tilanteemme ei kuitenkaan ole vakaa. Toimintaympäristössä on useita samanaikaisesti vaikuttavia tekijöitä, jotka edellyttävät poliittiselta johdolta vaikeita valintoja. Puheenvuoron nimi, Valintojen Suomi, viittaa tähän asetelmaan. Ajoissa tehtävillä valinnoilla voidaan välttää ajautuminen kriiseihin ja pakon edessä tehtäviin päätöksiin. Näin Suomi säilyy jatkossakin yhtenä maailman parhaista maista.

Puheenvuorossa tarkastelemme tarkemmin kolmea teemaa, jotka sisältävät valintoja vaativia yhteiskunnallisia haasteita. Nämä teemat ovat luottamus, turvallisuus ja kestävä kasvu.

Samaan aikaan puheenvuoron laatimisen kanssa valtioneuvosto käynnisti osallisuuspilotin (Kuusio ym., 2026)¹, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia valtionhallinnon päätöksenteossa. Pilotin kohderyhmänä ovat 5.–9.-luokkalaiset lapset ja nuoret. Heille laaditussa kyseilyssä ja keskusteluissa käsitellään samoja kolmea pääteemaa. Lasten ja nuor-

¹ Lasten ja nuorten ääni tulevaisuuden Suomessa – Valtioneuvoston lasten ja nuorten osallisuuspilotti, Valtioneuvoston julkaisuja 2026:43, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-842-7>.

ten vastauksissa korostuivat erityisesti ilmastonmuutos ja luontokato, turvallisuus ja luottamus sekä koulutukseen ja työelämään liittyvät asiat. Lasten ja nuorten viestejä on koottu värillisiin laatikoihin eri aiheisiin liittyen.

Luottamus Suomen tulevaisuuteen on kaikkiin raportin teemoihin liittyvä, keskeinen menestystekijä. Luottamus vaikuttaa esimerkiksi yhteiskunnan yhtenäisyyteen yksilöiden keskeisiin elämänvalintoihin, yritysten kasvu- ja investointihaluihin, demokratian toimivuuteen ja valtion luottoluokitukseen. Epävarmoina aikoina luottamus uhkaa rapautua. Tällaista kehitystä on nähtävissä paitsi Suomessa myös useissa muissa maissa. Lääkkeitä tähän ovat tulevaisuususkon vahvistaminen ja tilanteen hallinta. Yhteiskuntaa on kehitettävä sellaiseksi, että kansalaiset kokevat sen omakseen ja haluavat rakentaa sekä puolustaa sitä nyt ja tulevaisuudessa. Yhteiskuntapolitiikassa hallinta taas liittyy ennen kaikkea siihen, että Suomen poliittisella johdolla on oikea tilannekuva ja uskottava etenemissuunnitelma, joka pohjautuu pitkän aikavälin tavoitteisiin.

Seuraavat hallitukset joutuvat strategisessa päätöksenteossaan tasapainottamaan keskenään neljää näkökulmaa: taloudellista, ekologista ja sosiaalista kestävyyttä sekä turvallisuutta. Julkisen talouden tasapainottamisessa on tarpeen punnita päätösten lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutuksia suhteessa näihin näkökulmiin. Pelkällä sopeuttamisella ja leikkaamalla on hyvin vaikea onnistua, vaan tarvitaan myös kestävä kasvua ja rakenteellisia uudistuksia.

Käsillä olevan puheenvuoron tarkoitus on tukea seuraavan hallituksen strategista päätöksentekoa tiivistämällä keskeisiä yhteiskuntapoliittisia haasteita ja tarjoamalla niihin mahdollisia ratkaisujen suuntia. Toinen puheenvuoron tavoitteista on vaikuttaa vaalikeskustelujen kysymyksenasetteluihin, jotta puolueiden linjaerot merkittäviin kysymyksiin tulisivat selkeämmin esille. Raportti on ministeriöiden ylimmän virkamiesjohdon yhteinen näkemys, ja sen aikajänne ulottuu vuoteen 2035. Yhteistä näkemystä tarkentavat ministeriökohtaiset myöhemmin julkaistavat virkapuheenvuorot. Lisäksi valtiovarainministeriön valmisteleva meno- ja rakennekartoitus sekä verokartoitus valmistuvat syksyllä 2026 ja ovat hallituksen työn tukena sen valmistellessa tarkempia toimia.

Luku 1.2 esittelee toimintaympäristön keskeisiä paineita ja niistä seuraavia ratkaisujen suuntia. Luvut 2–4 sisältävät pääteemoihin luottamus, turvallisuus

ja kestävä kasvu liittyvät tilannekuvaukset sekä ratkaisujen suuntia. Luku 5 sisältää taulukkomuotoisen koonnin kaikista raportin ratkaisujen suunnista.

1.2 Toimintaympäristön paineet ja niistä nousevat ratkaisujen suunnat

Kansliapäälliköt tunnistavat strategisessa toimintaympäristössä neljä keskeistä, toisiinsa kytkeytyvää reunaehtoaa, joihin liittyy paine tehdä linjavalintoja:

1. Maailmanpoliittinen tilanne on epävakaata ja suurvaltakilpailu on kiihtynyt.²
2. Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen sekä luontokadon pysäyttäminen ovat keskeisiä, ihmiskunnalle ratkaisevan tärkeitä kysymyksiä.
3. Väestö- ja aluerakenteen muutos edellyttää uudistuksia.
4. Julkinen talous on pitkään ollut epätasapainossa.

Näihin liittyvät johtopäätökset rajaavat ja koskettavat kaikkia tämän raportin aiheita. Teknologinen murros ja erityisesti tekoälyyn liittyvä kehitys kytkeytyy myös läpileikkaavasti käytännössä kaikkiin raportin teemoihin, eikä sitä ole erikseen nostettu esille omana otsikkonaan.

1.2.1 Globaali epävakaas korostaa kansainvälistä vaikuttamista

Kansainvälinen järjestelmä on muutoksessa: monenkeskinen sääntöpohjainen järjestelmä on heikentynyt ja moninapainen etupiirien maailma vahvistunut. Voimakkaat edistävät etujaan entistä useammin yhteisistä säännöistä piittaamatta. Jännitteet ovat moniulotteisia ja kytkeytyvät turvallisuuteen, teknologiaan, huoltovarmuuteen, teollisuuteen ja kauppaan. Suurvallat kilpailevat strategisista resursseista – kriittisistä raaka-aineista, murrosteknologioista ja

² Valtioneuvosto antoi huhtikuussa 2026 ajankohtaissselonteon ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksesta.

osaamisesta. Protektionismi on yleistynyt ja kauppapolitiikkaa hyödynnetään painostusvälineenä. Globaaleihin haasteisiin vastaaminen on vaikeutunut ja kansainvälistä oikeutta haastetaan. Demokraattinen oikeusvaltio, vapaa tutkimus, media ja taiteen asema ovat maailmalla monissa maissa heikentyneet. Suomen turvallisuusympäristö on perustavanlaatuisesti heikentynyt. Venäjä muodostaa Suomelle ja Euroopalle pitkäkestoisen turvallisuusuhan.

Yhteinen nimittäjä on, että Suomen kansainvälisen toimintaympäristön kehitystä on aiempaa vaikeampi ennustaa. Tilanne voi jatkua yli seuraavan hallituskauden. Epävakaus ja kehityskulkujen heikko näkyvyys koskevat niin Suomen lähialueiden turvallisuuspoliittista kehitystä kuin globaaleja muutostekijöitä, kuten suurvaltasuhteita ja suurvaltojen välistä kilpailuasetelmaa. Myös suurvaltojen sisäinen kehitys voi olla arvaamatonta. Suurvaltojen rinnalla toimijuutta hakevat lisäksi monet keskisuuret alueelliset vallat, tyypillisesti Euroopan ulkopuoliset nousevat taloudet. Samalla kansainvälinen kehitys vaikuttaa Suomeen yhä enemmän. Muuttuvassa tilanteessa Suomen on jatkuvasti määriteltävä asemaansa suhteessa Yhdysvaltoihin, Kiinaan, Venäjään ja muuhun maailmaan. Arktinen alue on noussut suurvaltapolitiikan keskiöön.

Yhdysvaltojen ulko- ja turvallisuuspoliittisen painopisteen siirtyessä Tyynellemerelle ja transatlanttisen suhteen muuttuessa Euroopalta edellytetään suurempaa vastuunkantoa omasta ja lähialueidensa turvallisuudesta sekä maailmanlaajuisiin haasteisiin vastaamisessa. Vastauksena muiden maailman suurimpien talouksien aggressiivisiin toimintatapoihin EU on pyrkinyt vähentämään haavoittuvaisuuttaan ja kasvattamaan autonomiaansa. Sen asema syntyvässä järjestyksessä on silti vielä avoin.

Suomen vaikutusmahdollisuudet kansainvälisiin kehityskulkuihin ovat rajallisia, kuten muillakin pienemmillä mailla. Syventyvä yhteistyö Suomen kanssa samanlaisen arvopohjan jakavien muiden Pohjoismaiden kanssa on keskeistä. Keskustelu Euroopan unionin integraation eritahtisesta etenemisestä sekä joustavammista ratkaisuista unionin laajenemiseen – erityisesti Ukrainan kohdalla – on kiihtynyt viime aikoina. Myös Suomi joutuu pohtimaan paitsi tukeaan tiiviimmälle yhteistyölle myös sitä, millaisia seurauksia mahdollisen yhteistyön ulkopuolelle jäämisestä olisi. Laajenemisen osalta on syytä pitää kiinni meriittipohjaisesta etenemisestä, vaikka laajentumiskumppaneiden lähestymistä unioniin jo ennen jäsenyyttä edistettäisiinkin.

Suomen ja muiden eurooppalaisten maiden toimijuuden vahvistaminen edellyttää vahvaa taloudellista pohjaa ja mahdollisesti koko eurooppalaisen yhteiskuntamallin sopeutumista kovempaan globaaliin suurvaltakilpailuun ja suuremman turvallisuuspoliittisen vastuun kantamiseen. Tämä merkitsee erityistä tarvetta kehittää EU:n sisämarkkinoita, jotta unioni kohtaa kansainvälisen kilpailun vahvempana.

Ratkaisujen suuntia globaaliin epävakauteen ja kansainväliseen vaikuttamiseen liittyen (katso myös luvut 2–4):

- **Tarve kansainväliselle vaikuttamiselle ja yhteistyölle on suurempi kuin koskaan:** Suomen tulee rakentaa kumppanuuksia ja yhteistyösuhteita määrätietoisesti. Vaikka useat nykyiset kehityssuunnat – mm. geopoliittinen jännitteisyys, taloudellinen protektionismi – ohjaavat kohti sisäänpäin kääntymistä, on Suomen hyvä rakentaa tulevaisuuttaan kansainvälisestä yhteistyöstä hyötyvänä avoimena ja innovatiivisena Pohjoismaana.
- **Kumppanuuksien strateginen rakentaminen:** Perinteisten kumppanuuksien ylläpidon ohella vahvoja yhteyksiä on rakennettava myös nouseviin alueellisiin vaikuttajavaltioihin. Samat maat voivat tapauskohtaisesti olla samanaikaisesti sekä kumppaneita että kilpailijoita riippuen sektorista, politiikkakysymyksestä tai hankkeesta.
- **Vahvemman ja yhtenäisemmän EU:n rakentaminen:** Pysyminen EU:n kehityksen ytimessä ja siksi esimerkiksi mukana olo tiiviimmällä yhteistyöllä toteutettavissa politiikoissa on Suomen etu ja Suomen vaikutusvallan säilymisen perusta. Samalla tarvitaan valmiutta arvioida linjaamme EU:n eri politiikkojen alueilla tarvittaessa uudelleen ratkaisukeskeisesti. Suomen tulisi määritellä, mihin suuntaan haluamme EU:ta pitkällä aikavälillä kehitettävän. Erityisesti haluttua kehityssuuntaa tulee määritellä niin unionin turvallisuuden ja puolustuksen, laajentumisen ja integraation mahdollisen eritahtisuuden kuin talouden ja kilpailukyvyn edistämisen osalta.

1.2.2 Ilmastonmuutoksen ja luontokadon kiihtyminen luo paineita lisätoimille ja sopeutumiseen

Ilmastonmuutos ja luontokato etenevät globaalisti kiihtyvällä vauhdilla ja 1,5 asteen lämpenemisraja saatetaan ylittää jo seuraavien vuosien aikana. Suomessa, kuten monessa muussakin maassa, toimet eivät ole Pariisin ilmasopimuksen tai Kunming-Montrealin luonnon monimuotoisuuskehyksen mukaisilla urilla, eikä Suomi ole nykytoimilla saavuttamassa vuoden 2035 kansallista hiilineutraaliustavoitetta.³ Tämä johtuu erityisesti maankäyttösektorin hiilinelujen merkittävästä pienemisestä viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana. Suomi ei ole myöskään saavuttamassa sitovia maankäyttösektorin EU-velvoitteitaan. Taakanjakosektorin päästövähennystavoitteen saavuttamiseen liittyy epävarmuuksia. Hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä on edelleen mahdollista, mutta toteutuakseen se vaatii huomattavia lisätoimia kaikilla sektoreilla, erityisesti maankäyttösektorilla. Ilman lisätoimia tavoitetta ei saavuteta.

Luonnon tila ja sen tarjoamat hyödyt, kuten yhteiskunnan kyky kestää ja palautua häiriöistä, heikkenevät paitsi ilmastonmuutoksen myös luonnon monimuotoisuuden vähenemisen ja ympäristön tilan heikkenemisen vuoksi. Luontokato jatkuu, haitalliset vieraslajit ovat lisääntyneet ja sekä vesien että maaperän tila on heikentynyt. Luonnonvarojen ylikulutus on Suomen erityinen haaste.⁴

³ VNK (2025): Näkymiä Suomen tilaan – kestävyysarviointi 2025. Valtioneuvoston julkaisu 2025:89.

⁴ Ibid.

Lasten ja nuorten viestit: Ilmasto & ympäristö

- **Ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjuminen on tärkeää:** Kysyttäessä, mihin kolmeen asiaan Suomessa tulisi keskittyä juuri nyt, tämä nousi lasten ja nuorten keskuudessa selvästi tärkeimmäksi. Noin puolet vastaajista koki, että poliitikot tekevät riittävästi ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi. Nuoria ei myöskään kuulla tarpeeksi, eikä heitä oteta vakavasti ilmastoasioissa.
- **Tarve konkreettisille ilmastotoimille:** Lapset ja nuoret haluaisivat hallitusohjelmaan toimia luonnon suojelemiseksi ja ilmastonmuutoksen hidastamiseksi.

Lähde: Kuusio ym., 2026, Lasten ja nuorten ääni tulevaisuuden Suomessa.

Tarve ilmastomuutokseen sopeutumiseen kasvaa. Ilmastonmuutos on Suomessa uhka mm. ihmisten hyvinvoinnille, terveydelle, turvallisuudelle, infrastruktuurille, ruoan huoltovarmuudelle ja luonnon ekosysteemeille. Lisäksi ilmastonmuutos ja luontokato kasvattavat talous- ja rahoitusmarkkinariskejä, joiden kokoluokkaa ei ole Suomelle vielä tarkasti arvioitu. Sään ääri-ilmiöt ja luontokato voivat vaikuttaa Suomen talouteen ja huoltovarmuuteen myös kansainvälisten arvoketjujen ja muuttoliikkeen kautta. Ilmastonmuutoksen myötä myös riski keikahduspisteiden⁵ ylittämiseen kasvaa. Keikahduspisteistä erityisesti Atlantin meridionaalisen kiertoliikkeen merivirran (AMOC) heikentyminen voisi kylmentää ja epävakauttaa Pohjois-Euroopan ilmastoa huomattavasti ja uhata muun muassa maataloutta.⁶

⁵ Näiden kriittisten kynnyksen ylittyessä ilmastojärjestelmässä tapahtuu merkittäviä, nopeita ja peruuttamattomia muutoksia.

⁶ AMOC:n romahtaminen on hyvin epävarmaa, mutta sen uhka-arvio on uusimpien tutkimustulosten myötä muuttunut vakavammaksi ja keikahduspisteen ylittymisen riski kasvaa. Lähteet: Nordic Council of Ministers (2026), A Nordic Perspective on AMOC Tipping, Norden.

**Ratkaisujen suuntia ilmastonmuutokseen ja luontokatoon liittyen
(katso myös luvut 3.1 ja 4.3):**

- **Hallitusneuvottelujen uudistaminen ilmasto- ja luontotoimiin liittyen:** Aiemmasta poiketen jo hallitusneuvotteluissa tulisi sopia ilmasto- ja luontotavoitteiden mukaisesti hallituksen keskeiset pitkän ajan politiikkalinjat sekä raamittaa keinovalikoimaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimenpidesuunnitelmien on hyvä valmistua hallituskauden alussa, jotta toimeenpanolle jää riittävästi aikaa.
- **Hiilinielut edellyttävät nopeita toimia:** Ilmasto- ja luontotoimenpidesuunnitelmien tulisi olla yhteensovitettuja sekä Suomen kansallisten tavoitteiden, Suomea sitovien EU-velvoitteiden että kansainvälisten ilmasto- ja luontotavoitteiden kanssa. Erityisesti tarvittaisiin tehokkaita toimia hiilinielujen kehityksen kääntämiseksi nopeasti, taakanjakosektorin päästövähennysten edistämiseen ja ennallistamissuunnitelman toimeenpanoon.
- **Tarve sopeutua ja varautua ilmastonmuutokseen ja luontokatoon on noussut** kaikilla hallinnonaloilla. Varautumis- ja sopeutumistoimissa tulee huomioida sekä äkilliset että vähitellen tapahtuvat muutokset. Erityisesti investointitarpeita sekä muutoksista tulevia mahdollisuuksia ja vastuunjakoa tulisi selvittää. Hallituksen tulee käynnistää valmistelu, jossa punnitaan vaihtoehtoja laajamittaisten riskien kustannusten kattamiseksi esimerkiksi rahastoratkaisuilla.

1.2.3 Väestö- ja aluerakenteen muutos edellyttää uudistuksia

Väestö- ja aluerakenteeseen liittyy neljä teemaa: syntyvyys, ikääntyminen, maahanmuutto ja ulkomaalaistaustaisen väestön osuus sekä väestön alueellinen keskittyminen ja alueiden eriytyminen.⁷

Suomessa syntyvyys aleni nopeasti 2010-luvulla eikä ole sen jälkeen palautunut. Syntyvyys on alentunut voimakkaasti lähestulkoon kaikkialla maailmassa ja maapallon väestönkasvu on päättymässä 2000-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Mikään maa ei ole toistaiseksi onnistunut kääntämään kehitystä. Kilpailu erityisesti osaavasta työvoimasta tulee kovenemaan.

Suomen väestö on ikääntynyt nopeasti. Eliniän piteneminen on sinänsä hyvin myönteistä ja sisältää uusia mahdollisuuksia. Ikäsidonnaiset menot luovat kuitenkin merkittäviä paineita julkiseen talouteen. Julkisen talouden kannalta keskeinen kysymys liittyy ikääntyneen väestön toimintakykyyn ja työllisyyteen.

Alhainen syntyvyys ja väestön ikääntyminen heikentävät väestöllistä huoltosuhdetta. Kansantalouden näkökulmasta työn tuottavuus on siksi aiempaa keskeisemmässä roolissa. Yhteiskuntaa uudistava korkea osaamis- ja koulutustaso sekä maahanmuutto ovat merkittävässä roolissa.

Maahanmuutto ja ulkomaalaistaustaisen väestön osuus ovat kasvaneet voimakkaasti. Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten määrä on kasvanut noin 38 000:sta 660 800:een vuosien 1990 ja 2026 välillä.⁸ Samalla työllisten määrän kasvu 2000-luvulla on perustunut lähes kokonaan ulkomaalaistaustaisen väestön maahantuloon, ja työvoiman saatavuus on riippunut merkittävästi maahanmuutosta.⁹ Keskeisin väestörakenteeseen liittyvä epävarmuus seuraavien kahden vaalikauden aikana liittyykin maahanmuuton määrään.

⁷ Katso myös Strategisen tutkimuksen DEMOGRAPHY-tutkimusohjelman tietopaketti 1/2026.

⁸ Tilastokeskus, Väestörakenne (Syntyperä ja taustamaa kielen, iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan, 1990–2025)

⁹ Tilastokeskuksen työvoimatutkimus (2025)

Väestön alueellinen keskittyminen kasvukeskuksiin ja niiden ympärille on Suomessa pitkään jatkunut kehityskulku. Verrattuna muihin maihin se on Suomelle erityinen kysymys, koska maan pinta-ala on suuri ja väestömäärä pieni. Alueiden välinen, mutta myös sisäinen, eriytyminen on merkittävä kehityskulku. Yhteisvaikutuksessa alhaisen syntyvyyden, väestön ikääntymisen ja julkisen talouden haasteiden kanssa tämä ilmiö muodostaa paineen pitkän aikavälin politiikkalinjausten tekemiseksi. Edessä olevat julkisten palveluiden ja hallinnon sekä kunta- ja aluerakenteen, ml. hyvinvointialueiden, uudistukset valmistellaan huomioiden, miltä Suomen maantieteellinen väestöjakauma trendien valossa näyttää 2050-luvulla ja sen jälkeen.

Ratkaisujen suuntia väestö- ja aluerakenteisiin liittyen (katso myös luku 2 ja 4.1):

- **Kuntien määrää vähennettävä ja/tai harkittava yhtenäiskuntamallista luopumista:** Kuntien määrää on välttämätöntä vähentää ja/tai harkita yhtenäiskuntamallista luopumista sekä kuntien tehtävien eriyttämistä. Parlamentaarisen kuntien tulevaisuutta pohtivan työryhmän tulokset huomioidaan jatkovalmistelussa.
- **Yhteiset maahanmuuttopolitiikan linjat:** Maahanmuutolla on keskeinen merkitys Suomen kansantaloudelle, mikä korostaa maahanmuuttopolitiikan johdonmukaisuuden tarvetta. Suomessa on tarpeen sopia maahanmuuttopolitiikan päälinjoista.

1.2.4 Julkisen talouden tasapainotus vaatii vaikeita valintoja

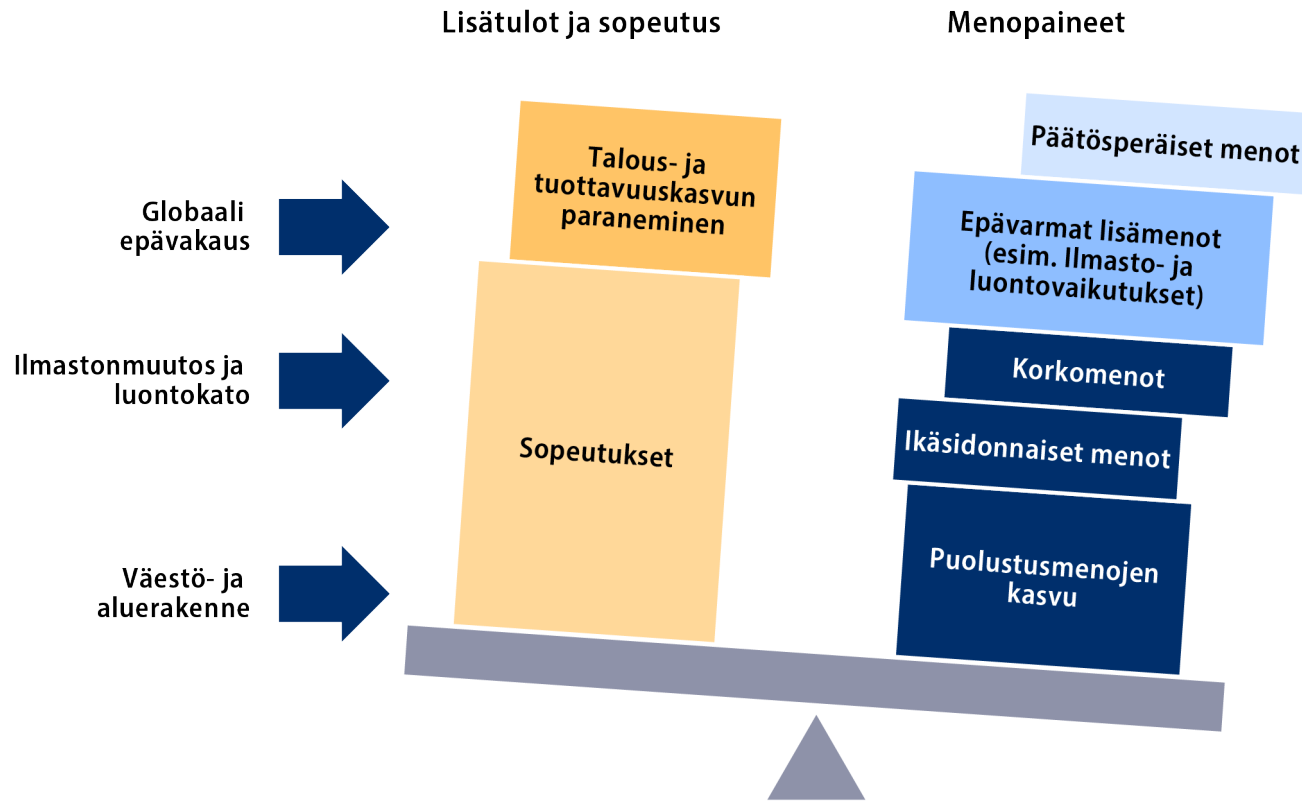
Monien valtioiden velkatasot ovat kasvaneet, mutta Suomen tilanne on useita muita vaikeampi. Julkinen talous on ollut rakenteellisesti alijäämäistä yli 10 vuotta mm. heikon talous- ja tuottavuuskasvun sekä väestön ikääntymisen vuoksi. Erityisesti puolustus- sekä korkomenojen kasvu tulevat kasvattamaan valtion menoja. Alijäämien myötä julkisen sektorin velka on noussut ja sen arvioidaan ylittävän 90 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen vuonna 2026.¹⁰

Julkisen talouden tilanteen kehitykseen liittyy muista reunaehdoista, kuten ilmasto- ja luontovaikutuksista sekä globaalista epävakaudesta, johtuvia epävarmuuksia. Väestörakenteen vaikutukset ovat myös epävarmoja, mutta niitä huomioidaan jo kestävyysvajelaskelmissa. Talouskasvun odotetaan jatkuvan hitaana, mutta sen nopeutuminen ei ainakaan oleellisesti vähentäisi julkisen talouden sopeutustarvetta lähivuosina, vaikkakin lieventäisi sitä pidemmällä aikavälillä. Sopeutustoimet voivat aiheuttaa myös epätoivottuja vaikutuksia talouteen ja julkiseen talouteen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä, toimista riippuen.

Velkaantumisen jatkuminen lisää riskiä Suomen luottoluokituksen heikentymiselle ja äkilliselle velkakriisille. Samalla lisääntyvät myös velan hoitomenot, mikä rasittaa entisestään julkista taloutta ja kaventaa hallituksen strategista liikkumatilaa esimerkiksi merkittävien kriisien tilanteissa.

¹⁰ Valtiovarainministeriö (2026). Taloudellinen katsaus, kevät 2026.

Kuvio 1. Julkisen talouden tasapainotus ja sen epävarmuudet.

Ratkaisujen suuntia julkiseen talouteen liittyen (katso myös luku 2 ja 4.1):

- **Merkittäviä sopeutumistoimia tarvitaan:** Seuraavalla hallituksella on edessään merkittävä lisäsopeutustehtävä, joka on finanssipoliittisen parlamentaarisen työryhmän asettaman alustavan tavoitteen pohjalta noin 8–11 miljardia euroa vuoteen 2031 mennessä. Kaikista raportin neljästä reunaehdosta julkisen talouden tasapaino on se, johon Suomen hallitus voi suorimmin vaikuttaa omilla päätöksillään. Finanssipoliittinen laki tuo julkisen talouden tasapainottamistyöhön uuden, pitkäjänteisyyttä tuovan instrumentin, ns. velkajarrun. Parlamentaariset rahoitusasematavoitteet¹¹ ovat tässä raportissa esitettävien näkemysten keskeiset reunaehdot.
- **Lisäpanostukset uudelleenkohdennuksilla:** Mahdolliset lisäpanostukset joudutaan rahoittamaan ensisijaisesti uudelleenkohdennuksilla kehysten puitteissa. Mutta vaikka lisärahalta tekemisen aika on ohi, tekemisen aika ei ole. Uudelleenkohdennusvaraa voidaan järjestää sopimalla hallitusneuvotteluissa julkisen talouden tasapainottamisen edellyttämiä suuremmista säästöistä tai veronkiristyksistä. Ministeriöt ovat sitoutuneita jatkamaan sopeuttamissuunnitelmien toteuttamista ja toimeenpanemaan parlamentaarista sopimusta julkisen talouden kestävyysaseman parantamisesta. Tulojen lisäämistöimiä ja menojen sopeuttamistoimia tarkastellaan kokonaisuutena poikkihallinnollisesti ja niiden vaikutuksia arvioidaan. Valtioneuvostossa pitää yhteisten tavoitteiden lisäksi olla yhteisesti sovittu näkemys tavoista ja keinoista, joilla sopeutustoimia tehdään, valmistellaan ja arvioidaan. Vaikutusten julkiseen talouteen tulisi realisoitua pääosin alkavan vaalikauden aikana. Osa syntyvästä finanssipoliittisesta liikkumatilasta on mahdollista kohdentaa uudistusten tekemiseen ja säästöistä mahdollisesti syntyvien pitkänaikavälin haittojen vähentämiseen.
- Erityisen tärkeää julkisen talouden tasapainotukselle on **julkisten palveluiden kokonaisuuden uudistaminen** (katso luku 2.2).

¹¹ Parlamentaarinen työryhmä on asettanut helmikuussa 2026 ylivaalikautisen rahoitusasematavoitteen vuosille 2027–2033 sekä vaalikautisen rahoitusasematavoitteen vuodelle 2031, joista jälkimmäinen asetetaan uudelleen joulukuussa 2026.

2 Luottamus on keskeinen tekijä kansallisen menestyksen rakentamisessa

Toimiva demokratia, kaikille tarjolla oleva koulutus sekä saavutettavat ja laadukkaat palvelut lisäävät ihmisten toimintakykyä ja osallistumista kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Näin vahvistetaan yhteiskunnallista luottamusta, jonka osalta Suomen tilanne on ollut kansainvälisesti katsoen hyvä. Toisaalta esimerkiksi sosiaalisen kehityksen kohdalla suunta on ollut viime vuosina heikkinen. Tämän johdosta Suomi on joutunut EU:n erityistarkkailuun. Nuorten heikkinen tulevaisuususkon on luottamuksen rakentamisen kannalta keskeinen haaste, johon tulevilla hallituskausilla on tartuttava.

Luottamuksesta kumpuavaa hyvinvointia ei voi ylläpitää ilman vakaata taloutta tai turvallista toimintaympäristöä. Keskeinen seuraavan hallituksen edessä oleva kysymys liittyy hyvinvointiyhteiskunnan turvaamiseen tilanteessa, jossa edessä on merkittävä julkisen talouden sopeutus. Tämä edellyttää kansalaisille tärkeiden palveluiden ja etuuksien tarkastelua kansalaisia osallistavissa prosesseissa, esimerkiksi osana vaalikeskusteluja.

Myös yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyvän tiedon luotettavuus on aiempaa tärkeämpi kysymys demokratian toimivuuden kannalta. Valtionhallinto voi edistää tätä hallinnon läpinäkyvyydellä, vahvistamalla turvallista informaatioympäristöä sekä edistämällä vapaan ja moniäänisen median toimintaedellytyksiä.

2.1 Luottamuksen rakentaminen ja informaatioympäristö

Suomi tarvitsee pitkän aikavälin strategiaa luottamuksen, osallisuuden ja tulevaisuususkon rakentamisessa. Luottamus hallintoon on Suomessa kansainvälisesti katsottuna korkeaa, mutta se on ollut viime vuosina laskusuunnassa.¹² Erityisen huolestuttavaa on nuorten keskuudessa tapahtunut romahdus tulevaisuususkossa.^{13 14}

Lasten ja nuorten viestit: Luottamus

- Lapsilla ja nuorilla on huoli **eriarvoisuuden kasvusta**. Erityisesti taloudellinen eriarvoisuus näkyy lasten arjessa, mutta myös muu syrjintä ja epäreilu kohtelu (esimerkiksi ihonväriin tai sukupuoleen liittyvä) nousee kyselyissä esiin.
- **Lapset ja nuoret haluavat vaikuttaa**: 76 prosenttia vastanneista oli halukkaita vaikuttamaan yhteisten asioiden hoitoon.

Lähde: Kuusio ym., 2026, Lasten ja nuorten ääni tulevaisuuden Suomessa.

Turvallisen ja luotettavan informaatioympäristön ylläpitäminen on entistä tärkeämpää. Kriittistä lukutaitoa vahvistava koulutus- ja sivistysjärjestelmämme on mis- ja disinformaation aikakaudella tärkeä voimavara yhteiskunnallisen luottamuksen ylläpitämisessä.

¹² OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 Results. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-survey-on-drivers-of-trust-in-public-institutions-2024-results_9a20554b-en.html

¹³ Laine & Happonen (toim.). Ihan paineissa – Nuorisobarometri 2025. Nuorisotutkimusseura. <https://edition.fi/nuorisotutkimusseura/catalog/view/1883/2143/7696>

¹⁴ <https://valtioneuvosto.fi/-/kansalaispulssi-yha-useampi-nostaa-tyollisyyden-parantamisen-hallituksen-karkiteemaksi>

Ratkaisujen suuntia:

Luottamuksen, osallisuuden ja tulevaisuususkon rakentaminen asetetaan strategiseksi tavoitteeksi: Päätöksenteon tietoperusteisuus, kansalaisten osallistumismahdollisuudet sekä sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden turvaaminen ovat keskeisiä keinoja vahvistaa luottamusta¹⁵. Näiden tavoitteiden saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi seuraavilla keinoilla:

Päätöksenteossa kiinnitetään erityistä huomiota niihin väestöryhmiin, joiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan asemaansa ovat heikot. Esimerkiksi politiikkatoimet, jotka heikentävät lapsiperheiden hyvinvointia, vaikuttavat suoraan lasten ja nuorten arkeen sekä heidän tulevaisuudenuskoonsa. Tämän johdosta ilmastotavoitteista kiinnittäminen, peruspalveluiden sekä koulutuksen saatavuuden ja saavutettavuuden turvaaminen sekä työllistymisen tuki julkisen talouden sopeuttamispaineiden keskellä ovat toimia, joita tarvitaan luomaan uskoa tulevaisuuteen. Merkittävistä strategisista kysymyksistä on syytä järjestää yhteiskunnallista dialogia, jossa kuullaan kansalaisten näkemyksiä. Dialogissa huomioidaan myös eri valintavaihtoehtojen ylisukupolviset vaikutukset. Kuulemiset on tarpeen rakentaa siten, että niiden taustalla on realistinen tilannekuva erityisesti julkisen talouden tilanteesta.

Vahvistamalla oikeusvaltion ja erityisesti oikeuslaitoksen riippumattomuuden perustuslaillisia takeita sekä varmistamalla oikeudellisten palvelujen laadukkuus ja saatavuus.

Turvallisen informaatioympäristön vahvistaminen: Suomi on ollut pitkään medianvapauden ja luotettavan tiedonvälityksen kärkimaita. Tarkoituksellisen mis- ja disinformaation ja sitä hyödyntävän valtiollisen vaikuttamisen riski on kuitenkin viime vuosina kasvanut. Informaatiovaikuttamisen keskeinen tavoite

¹⁵ OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 Results.
https://www.oecd.org/en/publications/oecd-survey-on-drivers-of-trust-in-public-institutions-2024-results_9a20554b-en.html

on heikentää ihmisten luottamusta instituutioihin ja viranomaisiin sekä kiihdyttää yhteiskunnan polarisoitumista.

Vapaasti käytettävissä oleva luotettava tieto on hyvä suojautumiskeino hybridivaikuttamista ja vaihtoehtoisen tiedon levittämistä vastaan. Korkeakoulutuksen ja tieteellisen tiedon merkitys on tässä avainasemassa. On myös tärkeää vahvistaa kansalaisten kykyä tulkita ja kestää mis- ja disinformaatiota. Näiden tavoitteiden saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi:

Huolehtimalla kotimaisen median elinvoimaisuudesta. Huomioimalla eri kieli- ja muut väestöryhmät kriisiviestinnässä sekä vahvistamalla eri ikäryhmien digi- ja tekoälyosaamista, kriittistä media- ja monilukutaitoa sekä dialogista vuoropuhelua.

Suomen tulee olla aktiivinen, kun EU-tasolla keskustellaan digitaalisten alustojen sääntelyn tarpeesta.

2.2 Julkisten palveluiden kokonaisuus

Lähitulevaisuus sisältää julkisten palveluiden palvelutason sopeuttamista julkisen talouden reunaehtoihin ja palvelujen järjestämistavan arvioimista kriittisesti ja läpinäkyvästi kaikilla sektoreilla. Poikkihallinnollisuus ja tietoperusteisuus ovat avainasemassa, sillä kaikilla sektoreilla uudistuksia on syytä tehdä yhteistyössä ja niiden vaikutuksia on pystyttävä laaja-alaisesti arvioimaan ja seuraamaan pitkällä aikavälillä.

Arvioitu sopeutustarve on mittava, mutta ei ennenkuulumaton¹⁶. Esitetyt 8–11 miljardin euron nettosopeutustavoitteet ovat 6–8 prosenttia julkisyhteisöjen kokonaismenoista (vuoden 2024 menoihin suhteutettuna). Sosiaaliturva ja eläkkeet, sosiaali- ja terveydenhuolto sekä koulutus muodostavat julkisyhteisöjen kokonaismenoista lähes 75 prosenttia. Sopeutusta on siis hyvin vaikea

¹⁶ Mittakaavaa havainnollistavana vertailukohtana Kreikan ensimmäisen talouden sopeutusohjelman tavoitteena oli sopeuttaa julkisia menoja 14,5 prosenttia BKT:sta vuodesta 2009 vuoteen 2014.

kattaa puuttumatta sosiaaliturvaan, eläkkeisiin sekä sosiaali ja terveydenhuollon- ja koulutussektorien menoihin.

Julkisten palveluiden kokonaisuuden uudistamisessa tulee huomioida myös hallinnon rakenteet. Keskeiset muutostrendit erityisesti väestörakenteessa eriyttävät toimintaympäristöä niin alueellisesti, taloudellisesti kuin sosiaalisesti.

Ratkaisujen suuntia:

Julkisten palvelujen kokonaisuuden uudistaminen: Eri ministeriöiden hallinnonalojen sekä kunta- ja aluehallinnon alaisuudessa on satoja erilaisia julkisia palveluja ja tehtäviä. Seuraavassa hallitusohjelmassa tulisi linjata periaatteet niiden uudelleen määrittelylle. Näiden periaatteiden pohjalta voidaan laatia suunnitelma, jolla turvataan yhteiskunnan keskeiset peruspalvelut huomioiden julkisen talouden reunaehdot. On tärkeää välttää tilanne, jossa kustannusten sopeuttaminen viivästyy tai ne siirtyvät toisaalle edelleen julkisesti rahoitettavaksi.

Sopeutuksesta huolimatta keskeisimmät hyvinvointiyhteiskunnan palvelut voidaan edelleen turvata. Tämä edellyttää julkisen palveluiden kokonaisuuden tarkastelua ja kehittämistä sekä mitoittamista julkisen talouden reunaehtoihin. Keskeiset valinnat liittyvät julkisesti hoidettaviin tehtäviin sekä niiden laajuuteen, julkisen ja yksityisen vastuun rajankäyntiin sekä rahoitusmuotoihin. Tavoitteiden saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi seuraavilla keinoilla:

Ennen seuraavia eduskuntavaaleja on tarpeen käydä laaja yhteiskunnallinen keskustelu siitä, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia julkisen palvelujärjestelmän tulisi sisältää kansalaisten ja julkisen vallan näkökulmista.

Hyödyntämällä eri välineitä uudistamisen tueksi. Esimerkiksi julkisia hankintoja sekä innovaatioita voi hyödyntää vielä nykyistä paremmin strategisena ohjausvälineenä kohti kustannusvaikuttavampaa ja kestävämpää julkisten varojen käyttöä.

Hallintorakenteiden tarkastelu: Julkisen talouden sopeutuspaaineet, alueiden eriytyminen ja väestökehitys heikentävät nykyisten palveluiden järjestäjien toi-

mintaedellytyksiä. Tarvitaan nykyistä vahvempia järjestäjä rakenteita. Olen-
naista on varmistaa eri hallintotasojen välinen yhteistyö. Kunta- ja aluehallinto-
rakenteiden tulee mahdollistaa vaikuttava ja kustannustehokas toiminta yh-
dessä kansalaisjärjestöjen, yritysten ja yhteisöjen kanssa. Näiden tavoitteiden
saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi:

Keskittämällä valtion viranomaisten toimintaa julkista vallankäyt-
töä edellyttäviin tehtäviin ja lakisääteisiin tehtäviin. On myös
syytä jatkaa samankaltaisten tehtävien kokoamista yhteen. Sel-
keyttämällä valtionhallinnon virastorakennetta voidaan lisätä toi-
minnan vaikuttavuutta.

Tekoälymurrokseen etunojassa: Seuraavien hallituskausien aikana on kun-
nianhimoisesti tartuttava tekoälymurroksen mahdollisuuksiin julkisten palvelui-
den vaikuttavuuden lisäämiseksi, tehostamiseksi ja kustannusten alenta-
miseksi. Suomi voisi olla edelläkävijämaa, joka kerää systemaattisesti näyttöä
tekoälyn hyödyntämisestä. Tavoitteita voitaisiin edistää esimerkiksi:

Muuttamalla lainsäädäntöä niin, että edellytykset murroksellisten
teknologioiden hyödyntämiseen kasvavat. Lainsäädännön muu-
toksilla tulee purkaa esteitä tekoälyn, digitalisaation ja automaat-
tisen päätöksenteon käytöltä julkisessa hallinnossa. Samalla tu-
lee ottaa huomioon niihin liittyvät riskit.

2.3 Politiikkavalmistelun edellytykset

Toimintaympäristö on monimutkaistunut ja politiikkakysymykset ovat ene-
nevästi kietoutuneet yhteen. Politiikkavalmistelussa tarvitaan tämän vuoksi tie-
topohjan ja säädösvalmistelun kehittämistä, jotta ratkaisut ovat aikaa kestäviä
ja lainsäädäntö on johdonmukaista.

Tutkitun tiedon hyödyntäminen sekä avoin ja luotettava tietoperusta ovat kes-
keisessä asemassa laadukkaalle päätöksenteolle ja lainvalmistelulle. Uudis-
tukset edellyttävät tietoperusteista ratkaisuvaihtoehtojen vertailua siitä, miten
asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa vaikuttavasti ja kustannustehokkaasti.

Suomessa tietopohjaisen päätöksenteon toimintaympäristö nojaa hajautettuihin verkostoihin, jotka koostuvat valtion tutkimuslaitoksista, korkeakouluista, sekä muista toimijoista, kuten tiedepaneeleista.

Normiohjaus on yksi tärkeimmistä yhteiskunnallisista ohjauskeinoista. Niukkevat resurssit haastavat laadukkaan lainvalmistelun edellytyksiä samalla kun sen tietopohjaan, vaikutusten arviointiin ja osallistamiseen liittyvät vaatimukset ovat kasvaneet.

Ratkaisujen suuntia:

Päätöksenteon tietopohjan kehittäminen: Uudistusten laaja-alaisella vaikutusten arvioinnilla tuetaan julkisten resurssien tehokasta kohdentamista, hyvien toimintatapojen tunnistamista ja luottamuksen rakentamista. Erityisesti julkista taloutta sopeutettaessa on tärkeää arvioida päätösten vaikutuksia pidemmällä aikavälillä ja eri näkökulmista. Näin vähennetään riskiä kustannusten siirtymisestä tai viiveisestä kasvamisesta toisaalle julkisen hallinnon sisällä. Erityisesti poikkihallinnolliset laaja-alaiset ilmiöt, kuten geopoliittisesta ja taloudellisesta epävarmuudesta tai ilmastonmuutoksesta ja luontokadosta nousevat uhat ja niihin varautuminen, edellyttävät skenaarioanalyysia ja mallinuksia vaihtoehtoisten kehityskulkujen hahmottamiseksi. Näiden tavoitteiden saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi:

Selkeyttämällä tutkimusorganisaatioiden tehtäviä ja laatimalla toimenpiteitä tietokantojen, mallinuksien sekä uusien arviointityökalujen kehittämiseksi ja käyttöön ottamiseksi.¹⁷

Lainvalmistelun kehittäminen: Poliittikatavoitteiden asettaminen ja valinta on poliittinen prosessi. Tavoitteisiin pääsemisen keinot konkretisoituvat vasta

¹⁷ Ilmasto- ja luontotoimien osalta yhteisen tietopohjan sekä sektoreiden välisen yhteistyön kehittäminen olisi kriittistä. Lisäksi ilmastopolitiikan tietopohjaan liittyen toimenpiteiden olisi hyvä huomioida VTV:n viimeisimpiä suosituksia (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2025, Ilmastopolitiikan tietoperusta. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 16/2025).

valmistelussa. Usein keinona ovat säädösmuutokset tai kokonaan uusi sääntely, mutta valmistelussa tulee arvioida myös vaihtoehtoiset kevyemmät keinot politiikkatavoitteiden saavuttamiseksi.

Valmisteluprosessi tulee resursoida ja järjestää siten, että valmistelussa on mahdollista noudattaa hyvän lainvalmistelun periaatteita. Lainvalmistelua ohjaavissa asiakirjoissa, kuten hallitusohjelmassa, tulee asettaa sääntelyn tavoitteet.

Hyvän säädösvalmistelun edellytykset on turvattava myös julkisen talouden sopeuttamispaineissa. Säädösvalmistelun eheyttä ja laatua edistäisi, että valmistelua tehtäisiin riittävän laaja-alaisissa kokoonpanoissa ja että roolitus virkavalmistelun ja poliittisen päätöksenteon välillä olisi selkeämpi. Riittävän valmisteluajan ja osaamisen rinnalla uutena edellytystekijänä on digitaalisten työvälineiden kuten automaation ja tekoälyn hyödyntäminen.

3 Turvallisuus on taattava kaikissa olosuhteissa

Suomi on kansainvälisessä vertailussa turvallinen maa. Toimintaympäristössämme tapahtuvat muutokset kuitenkin pakottavat meidät jatkamaan turvallisuutemme vahvistamista tulevina vuosina.

Venäjän hyökkäyssota ja suurvaltapyrkimykset vaikuttavat laaja-alaisesti ja pitkäaikaisesti turvallisuus- ja toimintaympäristöön. Ulkoiset kehityskulut vaikuttavat yhä selvemmin myös Suomen sisäiseen ja kansalliseen turvallisuuteen näkyen muun muassa hybridiuhkien ja valtiollisen vaikuttamisen lisääntymisenä sekä aseellisten konfliktien rajat ylittävänä vaikutuksina, kuten järjestäytyneen rikollisuuden, aseiden ja ihmiskaupan kasvavana riskinä. Muuttuva uhka- ja riskiympäristö haastaa kaikki sektorit ja toimijat. Merkittävä osa nousuvista turvallisuusuhkista liittyy huoltovarmuuteen, talouteen, digitalisaatioon, teknologiaan ja ympäristöön.

Kansainvälinen vaikuttaminen, yhteistyö ja ennaltaehkäisy ovat kustannustehokkaimpia tapoja edistää turvallisuuttamme, mutta aina ne eivät riitä. Sodan riskiä voidaan ennaltaehkäistä vahvalla pelotteella ja puolustuksella. Suomen on jatkettava määrätietoisia toimia turvallisuustilanteen heikentymiseen ja uhkatekijöiden moninaistumiseen vastaamiseksi paitsi kansallisen varautumisen myös kansainvälisen vaikuttamisen kautta.

3.1 Kokonaisturvallisuus ja kriisinkestävyys

Ulkoisista kehityskuluista aiheutuu moninaisia sisäiseen ja kansalliseen turvallisuuteen vaikuttavia haasteita. Suomen kriisinkestävyys perustuu kokonaisturvallisuuden malliin ja edellyttää laajasti koko yhteiskunnan sekä sen toimijoiden osallistumista ja osallisuutta.

Yhteiskunnallinen luottamus, sekä kokemus osallisuudesta, oikeudenmukaisuudesta ja yhtenäisyydestä ovat kriisinkestävyiden ja maanpuolustustahdon perusta. Vaikka yhteiskunnan laajamittaisesta polarisoitumisesta ei Suomessa

ole yksiselitteisiä merkkejä, on yhteiskunnallinen eriytyminen ja ideologinen jakautuminen ollut kasvussa. Omat haasteensa asettavat väestön fyysisen toimintakyvyn heikkeneminen sekä henkisen kriisinkestävyiden vahvistamisen tarve.

Suomea vastaan on viime vuosina kohdistettu laaja-alaista vihamielistä vaikutamista (esim. välineellistetty maahantulo, kyberhyökkäykset, informaatiovaikututtaminen). Kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuu entistä vakavampia uhkia. Siviiliväestön ja infrastruktuurin suojaaminen onkin keskeinen osa kriisinkestävyyttä.

Taloudesta on tullut vallankäytön väline epävakaassa geopoliittisessa toimintaympäristössä: toimitus-, arvo- ja logistiikkaketjuihin liittyy kasvavia riskejä. Toimitushäiriöt luovat riskejä teollisuuden lisäksi mm. kriittiseen infrastruktuuriin ja koko yhteiskunnan huoltovarmuuteen. Yhteiskunnan digitaalinen toimintakyky tukeutuu merkittävilta osin Euroopan ulkopuolisiin palveluntarjoajiin. Digitaalisen suvereniteetin puutteisiin liittyy riskejä, jotka koskevat muun muassa datan hallintaa sekä järjestelmien ja toimitusketjujen luotettavuutta ja jatkuvuutta.

Lasten ja nuorten viestit: Turvallisuus

- **Yhdeksän kymmenestä 5.–9.-luokkalaisesta kokee Suomen turvalliseksi.** Turvallisuuden tunteessa on kuitenkin huomattavia eroja eri alueiden, luokka-asteiden ja sukupuolten välillä.
- **Arjen turvallisuus korostuu.** Turvalliset aikuiset, kiusaamiseen puuttuminen, kaupunkisuunnittelu ja liikkumismahdollisuudet. **Median korostamat uhkakuvat** luovat turvattomuuden tunnetta, mikä on ristiriidassa sen kanssa, että nuoret kokevat oman arkensa enimmäkseen turvalliseksi.

Lähde: Kuusio ym., 2026, Lasten ja nuorten ääni tulevaisuuden Suomessa.

Vakavien kyberhyökkäysten ja verkkorikollisuuden määrä kasvaa vuosittain. Valtiollinen kybertoiminta Suomea kohtaan jatkuu aktiivisena. Kvanttilaskennan kehittyminen sekä tekoälyn mahdollistamat entistä tehokkaammat kyberhyökkäykset edelleen kasvattavat uhkaa tulevaisuudessa. Panostaminen tietoturvaan sekä yksityisyyden suojaa varmistaviin ratkaisuihin on paitsi välttämättömyys myös mahdollisuus saavuttaa kilpailuetua.

Ratkaisujen suuntia:

Muodostetaan pidemmän aikavälin ylivaalikautinen ja poikkihallinnollinen näkemys yhteiskunnan varautumisen priorisoitavista painopisteistä¹⁸: Muutokset uhkaympäristössä, väestörakenteen muutos, polarisaatiokehitys ja julkisen talouden sopeutustarve edellyttävät ennakoivaa kykyä tunnistaa katvealueita ja nousevia turvallisuusuhkia. Kriisinkestävyys ja kokonaisturvallisuuden vahvistamiseen liittyvien painopisteiden arvioinnissa ehdotamme huomioitavaksi ainakin seuraavat merkitystään kasvattaneet kokonaisuudet:

Suomen sisäistä turvallisuutta heikentäviin vakaviin ja rajat ylittäviin uhkiin vastaaminen ja yhteiskunnan häiriöttömän toiminnan varmistaminen. Poikkihallinnollista, viranomaisten välistä sekä kansalaisjärjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä on vahvistettava. Kielteisiin kehityskulkuihin (ml. järjestäytynyt rikollisuus ja segregatio) on puututtava ennaltaehkäisevästi ja ajoissa. Huoltovarmuuden turvaamisen ja varautumisen tasoa on entisestään korotettava. Yhteiskunnan kriittisiä toimintoja ylläpitävien julkisten palveluiden häiriötön jatkuvuus poikkeusoloissa on turvattava.

EU:n yhteisen varautumispolitiikan kehityksessä varmistetaan pohjoisen ja idän uhkaympäristön kattava huomiointi sekä vahvistetaan puolustuspanostusten lisäksi siviilipuolen varautumista kaikkiin uhkiin. EU-rahoitus tulee integroida osaksi kansallisten toimien suunnittelua ja hyödyntää tehokkaasti sisäisen turvallisuuden ja yhteiskunnan kriisinkestävyysvahvistamiseksi.

¹⁸ Jatkotyössä hyödynnetään Yhteiskunnan turvallisuusraporttia 2026.

Varaudutaan murrosteknologioiden kehitykseen ja kyberturvallisuuden uhkatason kasvuun. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi panostuksia osaamistason kasvattamiseen, tehokkaampaa verkko-rikosten torjuntaa sekä tukea eurooppalaisen kyberturvallisuusalan ja korkean teknologian ratkaisujen kehittämiseen.

Ympäristöuhkien ennaltaehkäisyyn ja torjumisen lisäksi tulee vahvistaa varautumista ja sopeutumista ympäristöllisiin muutoksiin ja niiden vaikutusten, esimerkiksi taloudellisten ja julkistaloudellisten, arviointia parantaa (ks. luku 2.3). Erityisesti tulee kehittää varautumista pahimpiin riskeihin¹⁹, kuten keikahduspisteisiin liittyviin erittäin suuriin uhkiin, vaikka niiden realisoitumiseen liittyy epävarmuuksia. Toisaalta monet vihreän siirtymän ratkaisut – esimerkiksi fossiiliton energiatuotanto ja kiertotalousratkaisut – voivat vahvistaa huoltovarmuutta ja kriisinkestävyyttä.

Tulee vahvistaa kansainvälisiin arvoketjuihin liittyvien taloudellisen turvallisuuden kysymysten ennakointia ja arviointia sekä yhteistyötä EU:n ulkopuolisten strategisten kumppanimaiden kanssa toimitusketjujen resilienssin ja osaamisen huoltovarmuuden vahvistamisessa. Lisäksi tulisi suunnitelmallisesti vähentää kyberturvallisuutta ja digitaalisten palvelujen jatkuvuutta vaarantavia riippuvuuksia muun muassa vahvistamalla sekä omaa osaamista että eurooppalaista yhteistyötä, jotta markkinoille syntyy kestäviä vaihtoehtoisia ratkaisuja.

3.2 Puolustus ja kokonaismaanpuolustus

Suomen turvallisuusympäristö on heikentynyt perustavanlaatuisesti erityisesti Venäjän aggressiivisen toiminnan takia. Suomen Nato-jäsenyys on kasvattanut kynnystä sotilaalliseen voimankäyttöön Suomea vastaan. Suomi pitää yllä vahvaa kansallista puolustuskykyä kaikissa olosuhteissa.

¹⁹ Katso esim. Stott ym. (2026). We need a global assessment of avoidable climate-change risks. *Nature* 650, 826–828.

Muuttunut uhkaympäristö, puolustuksen kehittämistarpeet sekä sitoutuminen Naton taakanjakoon edellyttävät ylivaalikautista puolustusbudjettia, joka asetuu vähintään Naton yhteisesti määrittämälle tavoitetasolle. Suomi tukee Ukrainaa. EU:n jäsenmaiden tulee sitoutua vastaamaan Venäjän uhkaan.

Tulevina vuosina korostuu Suomen ja muiden liittolaismaiden tarve viestiä kansalaisille kasvavien puolustusmenojen syyt ja käyttötarkoitukset. Turvallisuusympäristön heikkeneminen ja Euroopan oman toimintakyvyn kasvattaminen edellyttävät panostuksia eurooppalaiseen puolustusteollisuuteen sotilaallisten suorituskykyjen kehittämiseksi. EU tukee eurooppalaisia yhteishankintoja rahoitusohjelmilla, joissa on kannustimia yhteistyölle ja yhteishankinnoille.

Suomen oman puolustusteollisuuden kehittäminen on tärkeää myös huoltovarmuuden ja kasvun kannalta. Puolustusinvestoinnit voivat lisätä työllisyyttä ja TKI-panostuksia sekä tukea yritysekosysteemien syntymistä myös laajemmin kuin puolustuksen alalla. Puolustusinvestoinneilla on kokonaisturvallisuutta parantavia heijastusvaikutuksia (esim. kaksikäyttötuotteet, kriittinen infrastruktuuri, siviilisektori, sotilaallinen liikkuvuus). Sodan kuvan muutos on nopeaa ja laaja-alaista mm. uuden teknologian ja sovellusten kehittyessä nopeasti.

Kokonaismaanpuolustuksen ylläpito edellyttää kriisinkestävää infrastruktuuria ja palveluverkostoa, paikallisyhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen tukea sekä henkisesti ja fyysisesti toimintakykyistä väestöä.

Ratkaisujen suuntia:

Varmistetaan puolustuksen kehittämiseksi vaalikaudet ylittävä parlamentaarinen tuki: Panostukset puolustusjärjestelmään sekä sitä tukeviin siviilialojen toimiin luovat välttämättömän perustan yhteiskunnan vakaudelle ja kriisinkestävyydelle.

Ylläpidetään korkeaa maanpuolustustahtoa, esimerkiksi:

Sitouttamalla ja osallistamalla yksilöitä, yrityksiä ja yhteisöjä maanpuolustukseen ja sen päämääriin. Lisäämällä vapaaehtoisen maanpuolustuksen mahdollisuuksia ja kasvattamalla kansalaisten varautumisvalmiutta.

Kehittämällä asevelvollisuutta sekä parantamalla nuorten ja ei-asevelvollisten maanpuolustustietoisuutta.

Vahvistetaan kokonaismaanpuolustusta toimintaympäristön muutosten ja liittolaisuuden vaatimusten mukaisesti: Suomen puolustus nojaa yksilöiden, yhteiskunnan ja kansalaisyhteiskunnan tukeen. Tavoitteen saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi:

Vahvistamalla hallinnonalojen ja yhteiskunnan toimijoiden sitoutumista sotilaallisen maanpuolustuksen edellytysten turvaamiseen kaikissa tilanteissa.

Kohdentamalla rahoitusta sotilaallisen puolustuksen lisäksi myös kokonaismaanpuolustuksen kannalta keskeisiin kohteisiin.

Hyödynnetään Euroopan unionin ja Naton instrumentit kansallisen puolustuskyvyn ja Euroopan puolustuksen vahvistamiseksi sekä Naton pelotteen ja puolustuksen tukemiseksi. Priorisoidun painopisteen tulee olla EU:n itäreunassa ja toimien tulee olla koordinoituja ja yhteensopivia Naton kanssa. Tavoitteen saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi:

Vaikuttamalla EU:n kehittyviin puolustusmarkkinoihin siten, että pienten jäsenmaiden yritysten pääsy eurooppalaisiin arvoketjuihin mahdollistuu.

Varmistamalla kansallinen rahoitus laaja-alaisten turvallisuushankkeiden toteuttamiseksi sekä EU:n rahoitusmahdollisuuksien hyödyntämiseksi (mm. sotilaallisen liikkuvuuden edellyttämille liikenneinfrastruktuurihankkeille).

4 Hyvinvointi ja julkinen talous edellyttävät kestäväää kasvua

Suomen talouskasvu on finanssikriisistä lähtien ollut keskimäärin hyvin hidadista. Suomen suhteellinen elintaso on alentunut suhteessa moniin verrokki-maihin. Hidas talouskasvu on vaikeuttanut julkisen talouden tilaa. Kestävän talouskasvun²⁰ edistäminen on kriittistä hyvinvoinnille ja julkisen talouden va-kauttamiselle. Sen edistämiseksi on keskeistä vaikuttaa kasvua edistäviin taustatekijöihin, kuten korkeatasoiseen osaamiseen sekä tutkimus-, kehittä-mis- ja innovaatiotoimintaan (TKI). Erityisesti murroksellisiin teknologioihin, kasvuyrityksiin ja -aloihin sekä vihreään siirtymään liittyy laajoja mahdollisuuksia edistää kestäväää kasvua. Niihin liittyen Suomella on monia vahvuuksia, kuten puhdas sähkö, joiden varaan voidaan rakentaa kestäväää kasvua.

4.1 Osaavan työvoiman saatavuus sekä TKI

Suomen työmarkkinoita haastavat osaavan työvoiman heikko saatavuus ja kohtaanto-ongelmat, vaikka työttömyys on edelleen suurta. Ilman osaavan työvoiman maahanmuuttoa työvoiman tarjonta olisi supistunut merkittävästi 2000-luvulla. Erityisesti tutkimus- ja kehittämistoiminnan osaajia tarvittaisiin lisää innovaatioiden synnyttämiseksi ja teknologisen uudistumisen, kuten myös kasvuekosysteemien kansainvälistymisen sekä investointien houkuttelun tu-eksi. Asuntomarkkinoiden viime vuosien haasteet, yhdessä taloudellisen epä-varmuuden kanssa voivat vaikeuttaa työvoiman liikkuvuutta.²¹

²⁰ Kestävä kasvu rajautuu kaikkien tuotannontekijöiden, kuten luonnonvarojen, kestä-vän käytön rajoihin.

²¹ Erityisesti pääomien muuttuminen negatiiviseksi, eli varallisuuden arvon lasku vel-koja pienemmäksi, vähentää muuttoliikettä viimeaikaisten tutkimusten mukaan. Katso esim.: Bernstein ja Struyven (2022). Housing Lock: Dutch Evidence on the Impact of Negative Home Equity on Household Mobility. *American Economic Journal: Economic Policy* 14 (3): 1–32.

Koulutustaso kehitty hitaasti verrattuna verrokkimaihin, ja lasten ja nuorten oppimistulokset ovat laskeneet pitkään. Lisäksi sosiaalisen hyvinvoinnin ongelmat, erityisesti nuorten tulevaisuususkon heikkeneminen, mielenterveysongelmat, ja segregatio heikentävät työllisten työkykyä ja kiinnittymistä työelämään. Työelämää muokkaavat samalla suuret siirtymät, kuten vihreä siirtymä ja teknologinen murros, jotka muuttavat osaamistarpeita ja työn luonnetta.

Lasten ja nuorten viestit: Osaaminen ja tulevaisuuden taidot

- **Nuorten opiskelu, työelämä ja tulevaisuuden unelmat:** joka kolmas vastanneista oli sitä mieltä, että julkisen hallinnon tulisi juuri nyt keskittyä näihin teemoihin.
- Nuoret nimesivät tärkeimmiksi tulevaisuuden taidoiksi **luovuuden, digitaidot ja empatia- ja ongelmanratkaisukyvyt.**

Lähde: Kuusio ym., 2026, Lasten ja nuorten ääni tulevaisuuden Suomessa.

Suomen yksityiset ja julkiset T&K-menot ovat OECD-vertailuissa edelleen melko hyvällä tasolla ja niitä on tavoite kasvattaa.²² Yhteistyö korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten välillä on Suomessa vahvaa, mutta tutkimustulosten kaupallistamisessa ja spin-off-yritysten synnyssä onnistutaan kansainvälisessä vertailussa vaatimattomasti.²³ Erityisesti innovaatorahoituksesta on leikattu merkittävästi ja sitä on vähän. Lisäksi tarvitaan kansainvälisiä investointeja.

²² Valtion T&K-rahoituksen käytön monivuotinen suunnitelma ohjaa ja tutkimus- ja innovaationeuvoston vuoden 2026 linjaukset tukevat T&K-toimien vahvistamista ja kohdentamista.

²³ Husso ym. (2024). Yritysten korkeakoulu- ja tutkimuslaitosyhteistyö Suomessa Yhteistyön tiivistäminen kehittämiskohteena. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2024:38.

Ratkaisujen suuntia:

Koulutuksen sekä jatkuvan oppimisen uudistaminen: Työvoiman koulutustasossa tulee tavoitella kansainvälistä kärkitasoa. Pitkäjänteisiä kehitystoimenpiteitä tulisi jatkaa ja julkisen koulutusjärjestelmän toimintaa tehostaa. Koulutuksen julkinen rahoitus olisi hyvä suunnata paremmin pitkän aikavälin työmarkkinatarpeiden mukaisesti koulutustasoa nostavaan koulutukseen. Uudistuksilla voi tavoitella myös pitkän aikavälin kustannussäästöjä julkiselle taloudelle, esimerkiksi:

Vahvistamalla yksityisen, eurooppalaisen ja kansainvälisen rahoituksen käyttöä oppivelvollisuuden jälkeisessä koulutuksessa julkisen rahoituksen rinnalla. Julkisella rahoituksella mahdollistetaan yhden saman tasoisen tutkinnon suorittaminen. Julkisen rahoituksen roolia aikuisten lisä- ja täydennyskoulutuksessa rajataan. Korkeakoulujen rahoitusmalleja uudistetaan huomioimaan paremmin korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kokonaisvaltainen laatu sekä yhteiskunnan uudistumista ja kestäväää kasvua tukeva vaikuttavuus. Korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien yhteistyötä yritysten ja muiden työnantajien kanssa edistetään.

Jatkamalla pitkäjänteisiä toimia oppimistulosten kääntämiseksi nousuun perusopetuksessa ja varmistamalla perusopetuksen osaamistakuu.

Kohdentamalla jatkuvaa oppimista ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa tutkintoa pienempiin osaamiskokonaisuuksiin, jolloin vastataan nopeammin uusiin osaamistarpeisiin työelämässä. Jatkuva oppiminen järjestetään tavoittamaan paremmin työn ulkopuolella olevat tavalla, josta ei synny tarvetta pitkille poissaoloille työelämästä.

Osaavan työvoiman saatavuuden ja työllisyyden parantaminen: Nuorissa ikäluokissa korkeakoulutettujen määrä tulee kasvattaa 60 prosenttiin. Nuorten työkykyä ja kiinnittymistä työelämään tulee vahvistaa ja jatkaa toimia työurien pidentämiseksi, erityisesti ikääntyvien työntekijöiden työssä pysymiseksi. Suo-

men houkuttelevuutta kansainvälisille asiantuntijoille, suorittavan tason osajille ja Suomeen tulleille kansainvälisille opiskelijoille tulisi lisätä, huolehtien kuitenkin samalla maahanmuuttajien edellytyksistä pärjätä Suomessa (katso luku 1.2). T&K-henkilöstön saatavuutta tulee myös vahvistaa ja tohtoreiden osuutta heistä lisätä. Tavoitteita voitaisiin edistää esimerkiksi:

Vahvistamalla nuorten korkeakouluvalmiuksia ja nopeaa pääsyä korkeakoulutukseen toisen asteen opintojen jälkeen sekä vahvistamalla nuorten palvelu- ja etuuspolkujen yhteensovittamista. Tämä edellyttää yhteisesti asetettuja ja johdettuja tavoitteita, selkeitä järjestämisvastuita ja toimivia rahoituksellisia kannusteita.

Uudistamalla tutkijankoulutusta tohtoripilotin kokemusten, isojen yhteiskunnallisten muutostarpeiden ja elinkeinoelämän osaamistarpeiden pohjalta.

Vaikuttamalla aktiivisesti EU:n yhteismarkkinoihin sekä edistämällä työ- ja koulutusperusteista maahanmuuttoa osaavan työvoiman saatavuuden varmistamiseksi.

TKI-rahoituksen uudelleenkohdentaminen innovaatioiden ja kasvun tueksi: Kestävää kasvua voi tukea laaja-alaisella ja hyvin kohdennetulla TKI²⁴-rahoituksella, tehostamalla tutkimustulosten kaupallistamista ja edistämällä innovaatiotoimintaa. On edelleen tärkeää sitoutua sovittuun T&K-menojen kasvun tavoitteeseen ja T&K-rahoituslain mukaisesti valtion T&K-rahoituksen lisäykseen.²⁵ Rahoitusta tulisi kuitenkin kohdentaa myös innovaatiotoiminnan tueksi. Tavoitteena on, että yritysten T&K-panostukset lisääntyvät merkittävästi ja niiden kyky muuttaa T&K-toimintaa kestävästä kehityksestä tukeviksi innovaatioiksi ja kansainväliseksi liiketoiminnaksi kasvaa. Näiden tavoitteiden saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi:

²⁴ TKI-toiminta kattaa sekä kasvuun pidemmällä aikajänteellä vaikuttavan T&K-työn että kaupallistamiseen, käyttöönottoon ja skaalaamiseen liittyvän innovaatiotoiminnan.

²⁵ T&K-rahoituksen osalta katso T&K-rahoitussuunnitelma.

Vahvistamalla innovaatorahoitusta T&K-rahoituksen lisäksi. Innovaatorahoitus ei kuulu T&K-määritelmän mukaiseen lisärahoitukseen²⁶ ja se on vähentynyt viime aikoina. Innovaatorahoitusta tulisi kohdistaa erityisesti korkean tuottavuuden kasvuyrityksille, jotka tukevat kestäväää kasvua.

Uudistamalla korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden tutkimustulosten kaupallistamista ja spin off -yritysten syntymistä edistäviä rakenteita ja toimintatapoja.

Toimivat asuntomarkkinat työvoiman saatavuuden tueksi: Asuntomarkkinoiden toimivuudella on keskeinen merkitys taloudelle ja kotitalouksille. Asuntojen uudis- ja korjausrakentamisen laadun, kustannustehokkuuden ja kehitystyön merkitys korostuu, kun korjaamistarpeet ovat nousussa. Lisäksi asunnotomuutta ja sen kasvua on tarpeen ehkäistä. Haasteiden ratkaisemista voitaisiin edistää esimerkiksi seuraavilla keinoilla:

Suurimmilla kaupunkiseuduilla MAL-sopimuksissa²⁷ on tarkasteltava kuntien kaavoituksen asuntorakentamiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten asuntojen tarpeenmukaista kokojakaumaa sekä rakentamisen ja asumisen kustannuksia.

Suurimpien kasvukeskusten ulkopuolella, kehittyvillä työssäkäyntialueilla on huolehdittava hyvän asumisen edellytyksistä työvoiman saatavuuden varmistamiseksi. Näiden alueiden kunnilta tarvittaisiin nykyistä aktiivisempaa roolia asumisen strategisessa suunnittelussa.

²⁶ Parlamentaaristen TKI-linjausten ja T&K-toiminnan tilastointiin liittyvien määritelmien johdosta innovaatorahoitus ei sisälly valtion T&K-rahoituslain mukaisiin rahoituslisäyksiin.

²⁷ Maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) -sopimukset, joiden tavoitteena on edistää kestäväää yhdyskuntarakennetta ja liikennejärjestelmää.

Väestöään voimakkaasti menettävillä alueilla on pyrittävä asuntokannan suunnitelmalliseen sopeuttamiseen, keinoina mm. purkaminen, käyttötarkoituksen muuttaminen ja täydentävä uudisrakentaminen.

4.2 Murrokselliset teknologiat, kasvualat ja yritykset sekä pääomien saatavuus

Murroksellisten teknologioiden²⁸ hallittu hyödyntäminen mm. datatalouden, puolustusteollisuuden, kyberturvallisuuden ja muiden kasvualojen edistämiseksi voi luoda merkittäviä mahdollisuuksia vauhdittaa kestävää kasvua ja tuottavuutta sekä ratkaista kestävyysaasteita. Luovat alat voivat myös edistää kasvua.²⁹ Uudet teknologiat ovat jo vahvistaneet Suomen kilpailukykyä ja vientiä. Erityisesti televiestintä-, tietotekniikka- ja tietopalveluiden vienti on kasvanut voimakkaasti.

Suomessa on vahva startup-kulttuuri, joka voi edistää innovaatioita ja uuden teknologian kehitystä. Palvelualojen tuottavuudessa ja uudistumisessa on kuitenkin ollut haasteita suhteessa verrokkimaihin. Esimerkiksi aineettomat investoinnit ovat jääneet verrokkimaita matalammalle tasolle. Lisäksi yrittäjiltä, johtajilta ja yritysten omistajilta voi puuttua riskinottoa kykyä tai halua investoida uutta luovaan TKI-toimintaan ja nopeasti kasvaville ja innovatiivisille aloille.³⁰

Yritysten ja muiden tahojen riskinottoa kyvyn lisääminen on keskeinen edellytys innovaatioiden syntymiselle ja uusien teknologioiden käyttöönotolle niin kasvuyrityksissä kuin suuremmissakin yrityksissä. Suurempien maiden yritykset pystyvät hyötymään nyt suomalaisia kilpailijoita enemmän julkisista tuista ja lisäpanostuksista.

²⁸ Esimerkiksi kvanttiteknologiat, tekoäly ja avaruusteknologiat.

²⁹ Katso Luovan talouden kasvustrategia 2025–2030, VN 6.6.2025.

³⁰ Koski ym. (2024, Suomen tulevan kasvun avain: Aineettoman pääoman ymmärtäminen kokonaisuutena, Etla Muistio 143.; Koski (2025). Kiihdyttävätkö yritystuet talouden uudistumista ja kasvua?. T&Y-lehti 1/2025.; McKinsey (2025). Seizing Finland's growth opportunity, McKinsey Article.

Ratkaisujen suuntia:

Murrokselliset teknologiat ja muut uudet teknologiat kasvun mahdollistajana: Uusien teknologioiden hyödyntäminen ja kehittäminen sekä niihin liittyvän osaamisen vahvistaminen yksityisellä ja julkisella sektorilla luovat edellytyksiä talouskasvulle. Teknologioiden synnyttämä kasvu edellyttää kilpailukykyä vahvistavaa sääntelyä, niitä tukevaa digi- ja datainfrastruktuuria, riittävää TKI-rahoitusta, tarvittavia väli tuotteita (kuten mineraaleja ja harvinaisia maametalleja) sekä kasvua tukevaa teollisuus-, kilpailu- ja kauppapolitiikkaa. Tavoitteita voitaisiin edistää esimerkiksi:

Edistämällä murroksellisiin teknologioihin ja dataan liittyvää kilpailukykyä vahvistavaa EU-sääntelyä ja vahvistamalla kotimaisia teollisuuspoliittisia toimia. EU:n sisämarkkinoiden lisäksi Suomen tulee tavoitella laajojen kansainvälisten markkinoiden rakentamista esimerkiksi kansainvälisten standardien edistämällä.

Edistämällä julkisten hankintojen roolia innovaatioiden käyttöönotossa ja referensseinä esimerkiksi luomalla selkeän tavoitteen innovatiivisten julkisten hankintojen käyttöön.

Panostamalla datan saatavuuteen, laatuun ja yhteentoimivuuteen sekä datanhallinnan infrastruktuuriin, jotta ne tukevat mm. tekoälyn hyödyntämistä, yritysten arvonluontia ja ratkaisujen skaalautuvuutta.

Pääomien saatavuuden ja sijoittamisen helpottaminen sekä investointien houkuttelu: Suomeen tarvitaan lisää sekä kotimaista että kansainvälistä osaavaa ja aktiivista pääomaa investointien, innovaatioiden, pk-yritysten ja kasvuyritysten tueksi. Erityisesti tarvittaisiin oman pääoman ehtoisen yksityisen rahoituksen volyymin merkittävää kasvamista. Varmistetaan pääomasijoitusmarkkinan toimintapuitteet kotimaisille ja ulkomaisille sijoittajille mm. toimivalla lainsäädännöllä. Tavoitteita voitaisiin edistää esimerkiksi:

Kohdentamalla julkisia rahoituspanostuksia paikkaamaan markkinapuitteita ja rahoituksen pullonkauloja. Haasteita on mm. voimakkaaseen kasvuun pyrkivillä, aineettomaan pääomaan nojautuvilla yrityksillä sekä vihreään siirtymään liittyvissä ensimmäisen

teollisen vaiheen investointien rahoituksessa. Valtion rahoituspanostuksia tulisi suunnata nykyistä voimallisemmin kestäväää kasvua edistäviin sijoituksiin, vaikuttamatta kuitenkaan markkinakilpailuun.

Kehittämällä julkisen vallan alaisuudessa olevia ratkaisuja, jotka mahdollistavat nykyistä paremmin piensijoittajille eli kansalaisille sijoitukset riskillisiin ja epälikvideihin kohteisiin.

Luomalla aineettoman omaisuuden arvon määrittelylle selkeämpiä käytäntöjä.

Hyödyntämällä tehokkaasti EU-rahoituksen mahdollisuuksia tulevan kilpailukykyrahaston, Euroopan investointipankkiryhmän rahoitustarjoaman ja muiden riskinjakoa tukevien EU-ohjelmien puitteissa.

4.3 Puhdas, vihreä siirtymä

Globaali kasvupotentiaali puhtaan, vihreän siirtymän aloilla³¹ on arvioitu merkittäväksi. Suomella on niihin merkittäviä vahvuuksia ja kilpailuetuja, kuten puhdas ja kohtuuhintainen energia. Ympäristöliiketoiminta³² on jo kansainvälisesti korkealla tasolla, mutta se ei ole kasvanut merkittävästi viime vuosina.

Kiertotalousmallit eivät ole edenneet tavoitteiden mukaisesti. Luonto- ja mineraalipääomien käyttö Suomessa on EU:n korkeimmalla tasolla ja yli kaksinkertainen verrokkimaihin henkilöä kohti. Materiaalien kiertotalousaste on myös alhainen ja merkittäviä lisätoimia tarvitaan tavoitteiden saavuttamiseksi.³³

³¹ Nämä alat sisältävät esimerkiksi energiajärjestelmät, vähähiiliset tuotteet, kierto- ja biotalouden sekä vesiosaamisen. Katso esimerkiksi: Stern (2025). The Growth Story of the 21st Century. The Economics and Opportunity of Climate Action. LSE press.

³² Ympäristöliiketoiminta kattaa liiketoimet ympäristönsuojelun ja luonnonvarojen kestävä käytön edistämiseksi, kuten energia- ja teollisuusratkaisut sekä kierrätyksen.

³³ VNK (2025). Näkymiä Suomen tilaan - Kestävyysarviointi 2025.

Globaali epävakaus kannustaa strategisen autonomian vahvistamiseen ja fossiilitaloudesta irtautumiseen. Toisaalta protektionistinen kauppapolitiikka ja EU:ssa harkittavat sääntelyn kevennykset voivat heikentää vihreän siirtymän toimialojen markkinaedellytyksiä, jotka nojaavat ennakoitavaan ja kunnianhimoiseen ilmastopolitiikkaan. Investoinnit vähäpäästöisiin teknologioihin Suomessa ovat jääneet pohjoismaisista verrokeista energiasektoria lukuun ottamatta. Investointiympäristön ja talouskasvun epävarmuus voivat jarruttaa investointeja entisestään.³⁴

Seuraavien 10–15 vuoden aikana Suomeen suunniteltujen erittäin merkittävien vihreän siirtymän investointien toteutuminen edellyttää pääomien lisäksi vakaata ja ennakoitavaa sääntelyä niin Suomessa kuin EU-tasolla. Lisäksi tarvitaan työvoimaa, osaamista, TKI-panostuksia sekä tarvittavien väli tuotteiden, kuten mineraalien ja harvinaisten maametallien, saatavuuden varmistamista.

Ratkaisujen suuntia:

Johdonmukaisen ilmasto- ja luontopolitiikan sekä markkinamekanismien edistäminen: Poliittikkajohdonmukaisuutta ilmasto- ja luontotoimissa tulee parantaa niin kansallisesti, EU-tasolla kuin kansainvälisesti investointiympäristön vakauttamiseksi. Lisäksi tulee hyödyntää paremmin markkinamekanismeja ja muuta taloudellista ohjausta sekä lainsäädäntöä ja ohjausta, esimerkiksi:

Suomen tulee vaikuttaa EU-tason ohjausmalleihin ja sääntelyyn. Tavoiteltavaa on lisätä pitkän aikavälin investointivarmuutta uusiin ratkaisuihin, laajentaa markkinamekanismien käyttöä ja turvata reilut markkinakilpailuolosuhteet.

Ilmasto- ja luontotavoitteiden mukaista toimenpidekeinovalikoiden tulee arvioida laajempina kokonaispaketteina, jotka sisältävät erityisesti luontoon, hiilinieluihin ja taakanjakosektoriin liittyviä

³⁴ Suomen kasvuun ja vientiin voi vaikuttaa mm. sään ja elinolosuhteiden muutokset sekä ekosysteemien tilan heikentyminen myös globaalien arvoketjujen ja markkinoiden kautta. Näiden on arvioitu johtavan mahdollisesti jopa 3–5 % laskuun globaalissa BKT:ssa vuoteen 2030 mennessä. Lähteet: Network for Greening the Financial Sector, 2024 ja 2025. Avery ym. (2024). Assessing the Materiality of Nature-Related Financial Risks for the UK. Green Finance Institute, Oxford University.

ohjauskeinoja. Toimia, jotka edistävät eri tavoitteita samanaikaisesti, tulee tunnistaa ja ottaa käyttöön. Markkinamekanismeja (ml. ekologinen kompensatio ja luonnonarvomarkkinat) tulee hyödyntää paremmin myös hiilinielujen, luonnon monimuotoisuuden ja ennallistamisen tukemiseksi.

Toimenpidepaketti kiertotalouden kehittämiseen ja resurssituottavuuden nostamiseen: Luonnonvarojen käyttöä tulisi tehostaa kiertotalouden avulla ja saada ravinteiden kiertotalous toimimaan, mikä parantaisi myös huoltovarmuutta. Asetetaan tavoitteeksi nostaa kierrätetyn muovin osuus uusissa muovituotteissa 30 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Näiden tavoitteiden saavuttamista voitaisiin edistää esimerkiksi seuraavilla keinoilla:

Uudistamalla taloudellista ohjausta, jotta kierrätetyt raaka-aineet ja kiertotalouden toimintamallit tulisivat kilpailukykyisemmiksi. Keinovalikoima sisältää myös sääntelyn ja TKI-toiminnan kehittämistä.

Käynnistetään laaja-alainen kiertotaloussiirtymän strateginen ohjelmatyö.

Puhtaan, vihreän siirtymän edellytysten vahvistaminen: Siirtymän edistymisen vaatii merkittäviä investointeja teollisuuden uudistumiseen, korjausrakentamiseen sekä puhtaan energian saatavuuteen ja toimitusvarmuuteen. Uudistavan ruokajärjestelmän ratkaisut ja investoinnit korkeamman arvonlisän metsäbiotalouteen ovat myös merkittäviä ilmastotavoitteiden, luonnon monimuotoisuuden, ympäristön tilan sekä raaka-aineomavaraisuuden kannalta. Siksi on syytä:

Hyödyntää EU-rahoitusta ja yksityisen rahoituksen vivuttamisen malleja laaja-alaisemmin vihreän siirtymän hankkeiden toteutuksessa sekä selvittää uusia riskinjakovälineitä raskaan teollisuuden suuren mittakaavan investoinneille kestäviin tuotantomeneelmiin.

Kehittää teollisuuspuistoja, joissa puhtaan energian tarjonta yhdistyy laitosten sivuvirtojen hyödyntämiseen, tehokkaaseen logistiikkaan, infrastruktuuriin sekä sektorirajat ylittäviin synergiahyötyihin.

5 Koonti ratkaisujen suunnista

Tässä raportissa kansliapäälliköiden pääviesteistä seuraavalle hallitukselle on esitetty yhteensä 31 ehdotusta ratkaisujen suunniksi tukemaan seuraavan hallituksen hallitusohjelman muodostamista. Ehdotukset kattavat sekä neljään toimintaympäristön reunaehtoon että kolmeen pääteemaan liittyviä mietintöjä. Monet ehdotuksista liittyvät useampaan näistä yhtä aikaa, vaikka ne on ryhmitelty yhden otsikon alle.

Taulukko 1. Koonti kaikista ratkaisuehdotuksista.

Toimintaympäristön reunaehtoihin liittyvät ratkaisujen suunnat

Nro	Alaluku	Ratkaisun suunta
1	1.2.1	Tarve kansainväliselle vaikuttamiselle ja yhteistyölle on suurempi kuin koskaan
2	1.2.1	Kumppanuuksien strateginen rakentaminen
3	1.2.1	Vahvemman ja yhtenäisemmän EU:n rakentaminen
4	1.2.2	Hallitusneuvottelujen uudistaminen ilmasto- ja luontotoimiin liittyen
5	1.2.2	Hiilinielut edellyttävät nopeita toimia
6	1.2.2	Tarve sopeutua ja varautua ilmastonmuutokseen ja luontokatoon on noussut
7	1.2.3	Kuntien määrää vähennettävä ja/tai harkittava yhtenäiskuntamallista luopumista
8	1.2.3	Yhteiset maahanmuuttopolitiikan linjat
9	1.2.4	Merkittäviä sopeutumistoimia tarvitaan
10	1.2.4	Lisäpanostukset uudelleenkehennuksilla

Päälukujen ratkaisujen suunnat

Nro	Alaluku	Ratkaisun suunta
11	2.1	Luottamuksen, osallisuuden ja tulevaisuususkon rakentaminen asetetaan strategiseksi tavoitteeksi
12	2.1	Turvallisen informaatioympäristön vahvistaminen

Nro	Alaluku	Ratkaisun suunta
13	2.2	Julkisten palvelujen kokonaisuuden uudistaminen
14	2.2	Hallintorakenteiden tarkastelu
15	2.2	Tekoälymurrokseen etunojassa
16	2.3	Päätöksenteon tietopohjan kehittäminen
17	2.3	Lainvalmistelun kehittäminen
18	3.1	Muodostetaan pidemmän aikavälin ylivaalikautinen ja poikkihallinnollinen näkemys yhteiskunnan varautumisen priorisoitavista painopisteistä
19	3.2	Varmistetaan puolustuksen kehittämiseksi vaalikaudet ylittävä parlamentaarinen tuki
20	3.2	Ylläpidetään korkeaa maanpuolustustahtoa
21	3.2	Vahvistetaan kokonaismaanpuolustusta toimintaympäristön muutosten ja liittolaisuuden vaatimusten mukaisesti
22	3.2	Hyödynnetään Euroopan unionin ja Naton instrumentit kansallisen puolustuskyvyn ja Euroopan puolustuksen vahvistamiseksi sekä Naton pelotteen ja puolustuksen tukemiseksi
23	4.1	Koulutuksen sekä jatkuvan oppimisen uudistaminen
24	4.1	Osaavan työvoiman saatavuuden ja työllisyyden parantaminen
25	4.1	TKI-rahoituksen uudelleenkehittäminen innovaatioiden ja kasvun tueksi
26	4.1	Toimivat asuntomarkkinat työvoiman saatavuuden tueksi
27	4.2	Murrokselliset teknologiat ja muut uudet teknologiat kasvun mahdollistajana
28	4.2	Pääomien saatavuuden ja sijoittamisen helpottaminen sekä investointien houkuttelu
29	4.3	Johdonmukaisen ilmasto- ja luontopolitiikan sekä markkinamekanismien edistäminen
30	4.3	Toimenpidepaketti kiertotalouden kehittämiseen ja resurssituottavuuden nostamiseen
31	4.3	Puhtaan, vihreän siirtymän edellytysten vahvistaminen

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN pdf: 978-952-383-139-1
ISSN pdf: 2490-0966